№ 240 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 1 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

1911

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 1 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ № 2

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում զրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Բաժանորդութիւն ընդունվում է ամեն...

Յայտարարութիւնների համար վճ... իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բառացի ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торговъ. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Նոյեմբերի 1-ից մինչև տարվայ վերջը 2 րուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Ներկայացումների կարգը ձմերային սէզոնում մէջ

Երեքշաբթի օրերը.—Հայոց ներկայացում: Զինուորական երաժշտութիւն: Սազանդար: ՊԱՐԵՐ:

Հինգշաբթի օրերը.—Ռուսաց ներկայացում կամ զինուորական երաժշտութիւն: Լոտօ:

Ուրբաթ օրերը.—Սինէմատոգրաֆ: Լոտօ:

Շաբաթ օրերը.—Սազանդար: Լոտօ:

Կիրակի օրերը.—Սինէմատոգրաֆ: Զինուորական երաժշտութիւն: Լոտօ:

Հիւրերը՝ ըստ յանձնարարութեան՝ մուտքի համար վճարում են. երեքշաբթի, հինգշաբթի, շաբաթ և կիրակի օրերը—տղամարդիկ 1 ր., կանայք 50 կ., ուսանողները 25 կ.: Ուրբաթ օրերը—տղամարդիկ 50 կ., կանայք և ուսանողները 25-ական կոպ.:

Այն հիւրերը, որոնք ներկայացման տոմսակ ունեն վերցրած՝ կլուբ մտնելու համար վճարում են—տղամարդիկ 50 կ., կանայք և ուսանողները 25-ական կոպ.:

Ներկայացումների սկիզբը ժամը ճիշդ 8-ին երեկոյեան:

Սինէմատոգրաֆների սկիզբը ժամը 9-ին երեկոյեան:

(ե.) տռ. 994. 0—1

(М.326491/326497) 913. 4—1

ԹՈՒՐՔ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
29 և 30 հոկտեմբերի

Կ. Պոլիս. — Մեծ պետութիւնները վստահեցնում են, թէ նրանք դէմ են Տրիպոլիսի գրաւումը ընդունելուն արդի կացութեան մէջ:

Կ. Պոլիս.—Լիւթֆի-Ֆիքրին մի նամակ հրատարակեց, որի մէջ յայտնում է, թէ օպպօզիցիան, չը կամենալով դժուարութիւններ ստեղծել, համաձայնել է վստահութիւն յայտնել կառավարութեանը և յոյս ունի, որ կառավարութիւնը կը խուսափէ առաջ բերելու օպպօզիցիայի դժգոհութիւնը:

Հոկտ. 27-ին Թիւրքերը ջարդել են իտալացիներին, որոնք կորցրել են 300 սպանված.

Աւստրիական դեսպանը, լուրերի համաձայն, Բ. Դրանը յանձնել է Իտալիայի նոր առաջարկութիւնը:

Վիէննա.—Լաւատեղեակ շրջաններից շարունակ տեղեկութիւններ քաղող լրագիրները վճռականապէս նախազգուշացնում են Իտալիային պատերազմական գործողութիւններ չը ձեռնարկել Եգէյեան ծովում: «Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրէսսէն» կասկածում է, թէ կարող արդեօք Եգէյեան ծովը ազատ դաշտ համարվել պատերազմական ձեռնարկութիւնների համար և մատնանշում է, որ Թիւրքիայի դրութիւնը կարող է փոփոխութեան ենթարկվել ոչ թէ միակողմանի միջամտութեամբ, այլ սակ բոլոր մեծ պետութիւնների համաձայնութեամբ: «Րէյխս-Պօստը» ասում է. «Դուքս Աբրուցկիի ծովային արկածով ու իտալական հիւպատոսների անլօյեալ վարքով, որոնք իտալական նաւատորմի պրեվեզայի դիմաց երևալը պատկերացրին իտալական գործողութիւնների առաջին քայլը Ալբանիայում, արդէն բաւական վնաս է պատճառել միապետութեան: Ցանկանալ՝ որպէսզի Աւստրո-Ունգարիան պասիվ վերաբերմունք ցոյց տայ դէպի պատերազմը Եգէյեան ծովի վրա տարածելու իրողութիւնը, կը նշանակէ չափազանց շատ բան պահանջել Աւստրո-Ունգարիայից»:

«Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրեսսէի» տեղեկութիւնների համաձայն, Վիէննայի հաւատի շրջաններում սպասում են, որ եթէ Իտալիան գործողութիւնների դէմ է Եգէյեան ծովում, այն ժամանակ այնպէս գործելակերպ կունենայ, որպէսզի չը շօշափվեն չէզոք պետութիւնների շահերը:

Տրիպոլիս.—Արաբ շէյխերը և քաղաքացիները բողոքեցին, որ եւրոպական մամուլը զրպարտութիւններ է բարդում իտալական զինուորների դէմ, և իտալական թագաւորին մի հեռագրով իրանց շնորհակալութիւնը և հպատակութիւնը արտայայտեցին:

Երէկ ցերեկով թշնամին մի քանի անուշան յարձակումների ձեռնակեց իտալացիների արևելեան զօրամասի դէմ: Իտալական նաւատորմը ռմբակոծեց թշնամու բերդերը: Լուրերի համաձայն՝ թիւրքերին չէ աջողվել Տրիպոլիսում գտնվող ցեղերին սրբազան պատերազմի կոչել:

Տրիպոլիս. — Հանդիսաւոր կերպով տօնվեց թագաւորի ծննդեան օրը: Դրօշակներ պարզած նաւերը պարպեցին թնդանօթներ՝ մասամբ լի գնդակներով՝ Ալինարա օազիսի ուղղութեամբ: Նահանգապետի պալատում տեղի ունեցաւ իտալական գաղութի, յայտնի արաբ և հրէայ քաղաքացիների, օտարերկրեայ հիւպատոսների, զինուորական կցորդների և մամուլի ներկայացուցիչների ընդունելութիւն:

Աթէնք.—Մինիստրական «Պատրիս» կշտամբում է Իտալիային, որ առիթը բաց թողեց ոչնչացնելու թիւրքաց նաւատորմը պատերազմի սկզբում. այժմ Իտալիան մտադիր է գրաւել Եգէյեան ծովի կղզիները, մոռանալով որ առաջուց ինքը յայտարարել է՝ թէ Թիւրքիան անձեռնմխելի պէտք է մնայ: Յունաստանը պարսաւում է այդ տեսակ մտադրութիւնը, երբ Կրետէն մնում է Թիւրքիային:

Բէլգրադ.—«Պօլիտիկան» ասում է. «Իտալիայի յայտարարութիւնը պատերազմը Աֆրիկայով սահմանափակելու և Բալկանում status quo-ն պահելու մասին հանգստացրեց բալկանեան պետութիւններին: Ներկայումս պտտվող լուրերը, թէ պատերազմը գուցէ և անցնէ Բալկան, կարող են վտանգաւոր հետևանքներ առաջ բերել. բալկանեան պետութիւնները կարող են հետևել օրինակին, իսկ պատերազմը Բալկան փոխադրելը և ալբանական ծովափի պատերազմական գործողութիւնները կը դրդեն Աւստրիային գրաւել սանջակը: Սերբիան և Չեռնոգորիան այդ թոյլ չեն տայ»:

ՉԻՆԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
29 և 30 հոկտեմբերի

Շանխայ. — Վուդինֆանին պաշտօնազրկելը հաստատվում է:

Նանկինում չինացիները համատարած մանջուրական ջարդ են սկսել: Ծամ չունեցող չինացիները սպանվում են: Ազգաբնակութիւնը հազարներով փախչում է քաղաքից: Յեղափոխականները ռազմամթերքի պակասութիւնից յետ են նահանջել դէպի Չինկեան: Քաղաքի պաշտպանումը անխուսափելի է: Օտարազգիներն անվտանգ են:

Գեներալ Սունչինֆանը Ֆուչժօույում հրամայել է ձեռք չը տալ օտարազգիներին: Արքունի շէնքերը հրդեհվել են: Մանջուրները փորձել են հրդեհել օտարազգիների թաղը, բայց նրանց բռնել են և սպանել:

Խանկօույում վնասը հասնում է 10 միլիօն ֆունտի: 400,000 մարդ մնացել են անապաստան: Կառավարական զօրքերի տրամադրութիւնը ճնշված է:

Այստեղ ամեն ինչ հանգիստ է:

Ֆուչժօույում փոխարքան ինքնասպանութիւն է գործել: Թաթարական մի գեներալ գերի է ընկել:

Լուրերին նայած՝ յեղափոխական պարագլուխների միջև տարաձայնութիւններ են ծագել: Ըստ երևոյթին, յեղափոխութիւնը մի քանի հոսանքների է ստորաբաժանվում: Երկու կուսող կողմերը իրանց ռազմամթերքը և հրացանները ստանում են արտասահմանից:

Սէուլ.—Տէրաուչին մեկնեց Եապոնիա՝ ներկայ լինելու զօրավարժութիւններին և կը վերադառնայ նոյեմբերի 3-ին:

Մուկդէն. — Յեղափոխականների պատուիրակները առաջարկեցին խորհրդակցական կոմիտէին Մանջուրիան անտօնոմ յայտարարել: Կոմիտէն առաջարկութիւնը մերժեց:

Մանջուրները կազմակերպում են ինքնապաշտպան խմբեր:

Պէկին.—Գեներալ շտաբի գլխաւոր վարչութեան պետ իշխան Լիւիլանը պաշտօնից արձակվեց: Նրա տեղ նշանակվեց Սիւիչինժանը:

Սահմանադրական պալատից դժգոհ լինելու պատճառով, պատգամաւորները մտադիր են հարց յարուցել հիմնադիր ժողով գումարելու մասին՝ մասնակցութեամբ գաւառական ժողովների ներկայացուցիչների:

Գեներալ Ժչանշաօցէնը Պէկին է գալու՝ կառավարութեան հետ բանակցելու նպատակով:

Պէկին-Խանկօու երկաթուղագծի վրա ներկայումս գտնվում են կառավարական 9000 զինուոր:

Տօկիօ.—Կայսերական գնացքը գծից դուրս եկաւ:

Չինական դեսպանը և Եօկօհամայի հիւպատոսը մեկնեցին իրանց պաշտօնատեղիներից՝ ազատվելով անապաստան մնացած չին ուսանողներից:

Կարմիր Խաչը մի խումբ ուղարկեց Խանկօու:

«Նիցի-Նիցի-Շիմբունը» տալիս է Կացուրայի կարծիքը, թէ Չինաստանի յեղափոխութիւնը անտանելի է Եապոնիայի համար, որը պատրաստ է անկարգութիւնները դադարեցնելու նպատակով հարցը լուծել միջազգային դատարանով:

Պէկին.—Իւանշիկայը երկուշաբթի առաւօտ սպասվում է Պէկինում.

Տեղական հասարակական կազմակերպութիւնները այսօր միտինգին վճռեցին Իւանշիկայի գալուստից յետոյ նրա մօտ պատգամաւորներ ուղարկել և խնդրել՝ հանել Պէկինը պատերազմական գործողութիւնների շրջանակից, եթէ այդ գործողութիւնները անխուսափելի երևան:

Խանկօուից ստացված այսօրվայ հեռագրի համաձայն կառավարական զօրքերն անզօր են գրաւել Խանիանը և և Ուչինը: Սպասվում է, որ զօրքերը ցիրուցան կը լինեն կամ ապստամբութիւնների կը դիմեն, հէնց որ հիւսիսից մթերքներ չեն ստացվի այլևս:

Տօկիօ.—«Կօկօումինը» մատնանշում է, որ Եապոնեան հանգստութեամբ դիտում է Չինաստանի յեղափոխութիւնը միայն մինչև այն րօպէն, քանի կայ պետութիւնը, և իր վերաբերմունքը դէպի Չինաստանը կը փոխէ չինական հանրապետութիւն հաստատվելու դէպքում, որովհետև հանրապետութիւնը Չինաստանում վտանգաւոր է Արևելքին, առանձնապէս եապօնական ժողովրդի միապետական սկզբունքներին:

Սէյիւկայ կուսակցութեան լիդեր Մացիւմօտօն մեկնեց Շանխայ Չինաստանի դրութեան հետ անձամբ ծանօթանալու համար:

«Նիցի-Նիցի-Շիմբունի» տեղեկութիւնների համաձայն, եապօնական զինուորական հրահանգիչները Չինաստանում վաղուց չը ստանալով իրանց ռոճիկները հրաւէր են ստացել յեղափոխականներից շահաւէտ պայմանով:

Շանխայ.—Ամերիկական «Ալբանի» զրահանաւը կանչվեց Չիֆու՝ տեղական հիւպատոսից:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
29 և 30 հոկտեմբերի

Լօնդօն.—Թագաւորական զոյգը մեկնեց Հնդկաստան թագադրութեան հանդէսներին ներկայ լինելու համար:

Պօրտսմուտ.—Այսօր ցերեկով թագաւորական զոյգը «Մէդինա» նաւով մեկնեց Հնդկաստան:

Պարիզ.—Արտաքին գործերի մինիստր դէ-Սէլվը արտաքին գործերի պարլամենտական մասնաժողովի մէջ ներկայացրեց այն փաստաթղթերը, որոնք ապացուցում են, թէ արտաքին գործերի նախկին մինիստր Կրիւպին յայտնել է Սպանիային բողոք, հէնց որ տեղեկացաւ, թէ Սպանիան պատրաստութիւններ է տեսնում գրաւելու Էլկասրը և Լարաշը: Կրիւպին այն ժամանակ յայտնել է, որ դէպի Ֆէզ արշաւանք ձեռնարկելը չի փոխի ալժէզիրասեան արձանագրութիւնները, իսկ Սպանիայի մտադրութիւնները կը նուազեցնեն շէրիֆի կառավարութեան պրէստիժը: Ինքը Կրիւպին ևս, անկախ Մադրիդում պաշտօնավարող ֆրանսիական դեսպանից, բողոք յայտնեց Պարիզում սպանական դեսպանին: Այն հարցին, թէ ճիշդ է արդեօք, որ Սպանիան մարտանաւ է ուղարկել Տանժէր և ինչ միջոցներ է ձեռք առնելու Ֆրանսիան, դէ-Սէլվը պատասխանեց, որ կարգադրել է ստուգել նաւ ուղարկելու տեղեկութիւնը, իսկ կառավարութեան յետագայ գործունէութեանց մասին նա անկարող է բացատրութիւններ տալ:

«Petit Journal»-ը սպանական աղբիւրից բացատրում է, որ Սպանիան դեռ ապրիլին յայտնած է եղել Ֆրանսիային իր մտադրութիւնների մասին, սակայն Ֆրանսիան այն ժամանակ չը բողոքեց: «Թանը» հերքում է յիշեալ հաղորդագրութիւնը, ասելով որ Ֆրանսիան բողոքել է:

Մինիստրների խորհրդի նիստում արտաքին գործերի մինիստրը յայտնեց, որ վճռված է վերակազմել մինիստրութեան ծառայութիւնը, որովհետև գոյութիւն ունեցող կարգերի ժամանակ նա իրազեկ չեղաւ Սպանիայի արած յայտարարութիւնների մասին: Այդ սխալը զրկեց մինիստրին ճշգրիտ տեղեկութիւններ հաղորդելու հնարաւորութիւնից արտաքին գործերի մասնաժողովի նիստում:

Պալատում շարունակվում է վառօդի մասին ուղղված հարցապնդման քննութիւնը:

«Դիւշայլա» ռազմանաւին պատուէր ուղարկվեց չը հեռանալ Տանժէրի ջրերից:

Տանժէր.—Սէֆրում գտնվող մազալները Դիվրի հրամանատարութեամբ հետախուզութեան ժամանակ ենթարկվեցին տեղական սխիւսի ցեղի յարձակման: Յարձակումը յետ մղվեց: Շէրիֆի զօրքերից սպանվեցին երկու, վիրաւորվեց մի մարդ:

Բերլին.—Ֆրանսիան և Գերմանիան համաձայնեցին այն տարաձայնութիւնները, որոնք թերևս ծագեն համաձայնութիւնից, լուծել Հաագայի պայմանագրի հիման վրա միջնորդ դատարանով:

Բէլգրադ.—Թագաւորի բացակայութեան ժամանակ պետական խնամակալ կարգվեց գահաժառանգ Ալէքսանդրը: Միլօվանօվիչի փոխարէն մինիստրների խորհրդի նախագահի պաշտօնը յանձնվեց Պրոտօչին:

Լիսաբօն.—Վասկօնսէլօսը յանձն առաւ կաբինէտ կազմել:

Կանէա.—Նոր կաբինէտը գործունեայ է:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. գործ.)
29 և 30 հոկտեմբերի

Թէհրան.—Մէջլիսում քննվեց պատգամաւորների լիազօրութիւնները մինչև ներկայ նրա կազմը երկարելու հարցը, որին արի պաշտպաններ հանդիսացան դեմօկրատները և մասամբ չափաւորականները: Հարցը ըստ երևոյթին կը լուծվի դրական մտքով:

Պետական խնամակալը մի նամակով Մէջլիսից խնդրեց աջակցութիւն պատգամաւորների միջոցով կաբինէտը շտապով կազմելու նպատակով, սպառնալով հրաժարական տալ ներկայ ճգնաժամի շարունակութեան դէպքում:

Թէհրան.—Մէջլիսը որոշեց դարձեալ հրաւիրել 10 ամերիկացի ֆինանսական պաշտօնեաների, որոնց պահպանութեան համար յատկացվում է 2400 (?) դօլլար այն գումարից, որ Շուստէրը նշանակել էր դեռ առաջ նոյն նպատակով:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ, 30 հոկտեմբերի

Պարսից կառավարութեան հետ ծագած միջադէպի առթիվ Պետ. Հեռ. Գործակալութիւնը իր ձեռքի տակ ունի հետևեալ տեղեկութիւնները: Միջադէպի առիթ ծառայեցին այն միջոցները, որ գործադրեց պարսից կառավարութիւնը նախկին շահ Մահմէդ-Ալիի մի քանի կողմնակիցների,

ФАБРИКИ А.ЭНФІАДЖІАНЦА
ПАПИРОСЫ
ИНТЕЛЛИГЕНТНЫЯ
ЦѢНА 25шт.15к. 10ш.6к.100ш.60к.
662. 100—58

ПАПИРОСЫ
ЛЕВЪ 20шт. 5коп.
ФАБРИКИ А.ЭНФІАДЖІАНЦА
տռ.

ПАПИРОСЫ
ЭКСТРА
15шт. 6коп.
ФАБРИКИ А.ЭНФІАДЖІАНЦА
(ե. հ. կ.)

Բերլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝
առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱՑԻ և սրտի:
Սրսկումներ նաև տուբերկուլիններով:
Ընդունելութիւնը ամեն օր՝
առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը:
Католическая ул. д. № 10.
(ա.օ.) տռ. 989. 100—17

ԲԺԻՇԿ
Գր. ՄԱԿԱՐԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց
հիւանդութիւններ
Ընդունում է հիւանդներին իր նոր բնակարանում՝ Գանօվսկայա փողոց, տուն Սէյլանովների, № 18, տելեֆոն 615.
Առաւօտեան 12—1 ժամը
Երեկոյեան 5—6 ժամը
(ե.հ.կ.) տռ. 819. 100—24

ԲԺԻՇԿ
Ռ. Ս. ԴԱԻԹԵԱՆՑ
Ներքին եւ ջղային հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը (ցերեկվայ ժամը 12—1. ամեն օր (երեկոյեան ժամը 5—7.
Հասցէն՝ Կօչուբէեվսկայա փող. № 22.
Ելիզավէտինսկայա փողոցից՝ № 44 տան անկիւն:
(ե.հ.կ.) տռ. 243. 100—86

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Գ. ԿԵՕՆՃԵԱՆ
Ընդունում է ատամի և բերանի հիւանդութիւն ունեցողներին: Պլոմբ, արհեստական ատամներ իւրաքանչիւրը 1 րուբլի, և այլն:
Աշակերտներին և ծառայողներին 50% զեղչ:
Ընդունելութիւնը առ. ժամը 9—2-ը և 4—7-ը երեկ.
Միքայէլեան փող. № 6, մուտքը պլեխանովից.
(ե.հ.կ.) տռ. 876. 50—23

մասամբ նրա եղբայր Շօա-ուս-Սալթանէի ստացուածքը գրաւելու վերաբերմամբ։

Պարսից կառավարութիւնը տեղեկացրեց ռուսական միսսիային, թէ մտադիր է յարգունիս գրաւել կառավարութեան դէմ կռւող նախկին շահի մի քանի մարդկանց գոյքը. միսսիան իր կողմից, չառարկելով դրա դէմ սկզբունքով, միենոյն ժամանակ հարկաւոր գտաւ նկատել, թէ ռուսահպատակների շահերը, որոնք կարող էին այսպէս թէ այնպէս կապված լինել յիշեալ գոյքի հետ, պէտք է պատշաճ կերպով ապահովվեն։

Մի քանի օր յետոյ տեղացի ֆինանսական խորհրդատու Շուստէր Մօրգանի կարգադրութեամբ իր կազմակերպած ժանդարմների խումբը գրաւեց Շօա-ուս-Սալթանէի տունը, որ գտնվում էր պարսիկ մի քուռն կօզակների պաշտպանութեան ներքոյ, որոնք նշանակված էին Թէհրանում պաշտօնավարող Թիւրքաց դեսպանի միջնորդութեան համաձայն։ Այս վերջին հանգամանքը բացատրվում է նրանով, որ Շօա-ուս-Սալթանէն Թիւրքահպատակ է։ Ժանդարմների հետ միասին եկան նաև մի քանի պաշտօնեաներ պրինցի ստացուածքը ցուցակագրելու համար։ Միաժամանակ ժանդարմների մի ուրիշ խումբ միենոյն նպատակով ուղարկվեց Շօա-ուս-Սալթանէի քաղաքամերձ կալուածները, որոնցից մէկը կապալով գտնվում էր ռուսահպատակների ձեռքին։ Այդ վերջին խումբը աճապարեց ի մէջի այլոց արգելք դնել նմանապէս կապալառուների ստացուածքի վրա։

Այս ամէն մասին պարսից կառավարութիւնը հարկաւոր չը համարեց իր ժամանակին տեղեկացնել Թէհրանի մեր գեներալ-հիւպատոսին, որի անմիջական պարտականութիւններից մէկն էլ ռուսահպատակների շահերի պաշտպանութիւնն է։

Կողմնակի կերպով իմանալով պարսից ժանդարմէրիայի այդ գործութիւնների մասին և տեղեկութիւններ ունենալով, որ մեր զեղջատու բանկի վերաբերմամբ պրինցը որոշ պարտաւորութիւններ ունի, որոնք ապահովված են Շօա-ուս-Սալթանէի անշարժ կայքով, գեներալ-հիւպատոսը հարկադրված եղաւ պրինցի տունն ու կալուածքը ուղարկել իր ստորադրեալ պաշտօնեաներին՝ ռուսահպատակների և բանկի շահերը ապահովելու նկատումով, յանձնարարելով նրանց պնդել հեռացնելու ժանդարմներին մինչև պարսից կառավարութիւնը կը տայ անհրաժեշտ երաշխաւորութիւններ։ Ռուս կօզակների ուղեկցութեամբ դէպքի տեղը գնացած հիւպատոսական պաշտօնեաների պահանջով Շուստէրի կօզակները հեռացվեցին տնից ու կալուածքից, որից յետոյ վերստին իրանց պարտականութիւններին դիմեցին պարսից կօզակները։

Հասկանալով որ այդ գործում անկանոնութիւն է կատարվել, Շուստէրը, ռուսաց դեսպանի հետ համաձայնելով, գեներալ-հիւպատոսի մօտ ուղարկեց իր օգնականին, որ առաջինը ներկայացրեց գրաւման կարգադրութիւնը, որով՝ հիւպատոսի վկայելով՝ այդ պաշտօնեան իրան պահել է բաւական ամբարտաւան կերպով։ Դեռ մինչև Շուստէրի ներկայացուցչի հետ խօսակցութեան վերջը Ի. գ. Խ. Պօխիտօնօվը տեղեկութիւն ստացաւ, որ 100-ից աւելի պարսիկ կօզակներ նորից գրաւել են պրինցի տունն ու այգին, մտնելով ցանկապատի վրայով, և զինաթափ արել ու բռնութեամբ հեռացրել այնտեղից պարսիկ կօզակներին։ Ապա տուն վերադառնալով, գեներալ հիւպատոսարանի պաշտօնեաներ Պետրովը և Գիլդեբրանդը Շօա-ուս-Սալթանէի տան մուտքի մօտ տեսնում են մի քանի ժանդարմների, որոնք նրանց մօտենալու ժամանակ համարձակվեցին դէպի նրանց ուղղել հրացանների փողերը, որով հէնց այն է նրանք պատրաստվում էին կրակել երկու պաշտօնեաների վրա (վերջինները պարզ լսել են «պատրաստ լինել» հրամանը և հրացանը լցնելու գործողութիւնը), բայց այդ մտադրութիւնը խափանվեց շնորհիւ միայն տեղացի պարսիկ օֆիցէրի պատահական ներկայութեան ու միջամտութեան։ Ենթադրել՝ որ ժանդարմները չը գիտէին, թէ ում վրա են կրակելու, չէ կարելի, որովհետև երկու պաշտօնեաները էլ պաշտօնական զգեստով էին, որ շատ լաւ յայտնի է տեղում։

Դրանից յետոյ պարսից կառավարութիւնը, յետ կասելով բոլոր տրադիցիաներից, դիմեց կայսերական միսսիային պահանջելով յետ կանչել Թէհրանից գեներալ-հիւպատոս Պօխիտօնովին և վերոյիշեալ երկու պաշտօնեաներին, որով այդ պահանջը առաջադրված է անգամ գրաւոր ձևով իբրև երկու հետևողական նոտա։

Քննելով յիշեալ գործը, ռուս կառավարութիւնը Թէհրանի գեն.-հիւպատոսի և նրան ստորադրեալ պաշտօնեաների գործողութիւնները գտաւ կանոնաւոր ու հանգամանքներին համապատասխան։ Միւս կողմից նա նկատեց բացարձակ յանդուգն և երկու պետութիւնների տրադիցիօն բարեկամական յարաբերութիւններին անհամապատասխան գործելակերպ ոչ միայն Շուստէրին ենթակայ պարսից ժանդարմէրիայի, այլև պարսից կառավարութեան կողմից այդ գործում։ Բաւական է ընդգծել այդ տեսակէտից Շօա-ուս-Սալթանէի տունը՝ նախ քան գեներալ-հիւպատոսարանի հետ բանակցութիւնները աւարտելը մի հարիւրեակ ժանդարմներ ուղարկելը՝ պարսից կօզակներին բռնի կերպով հեռացնելը, որոնց և յանձնված էր պրինցի տան պաշտպանութիւնը մեր հիւպատոսարանի պաշտօնեաների ձեռքով, և մանաւանդ մեր պաշտօնեաների վրա ժանդարմների հրացան ուղղելու իրողութիւնը և, վերջապէս, պարսից արտաքին գործերի մինիստրութեան յիշեալ երկու նոտաները։

Պարսից իշխանութիւնների և կառավարութեան այդօրինակ գործողութիւնները միանգամայն անթոյլատրելի գտնելով Ռուսաստանի արժանապատուութեան տեսակէտից, ռուսաց կառավարութիւնը յանձնարարեց կայսերական դեսպանին բերանացի ու բարեկամաբար բացատրվել շահի արտաքին գործերի մինիստրի հետ, վերադարձնել նրան երկու նոտաները և պահանջել.

1) Շօայի կալուածքներում ժանդարմներին փոխարինել պարսից կօզակներով, մինչև որ մեր բանկը և ռուսահպատակները լիովին հատուցումն կը ստանան ի դիմաց պրինցի գոյքի հետ շաղկապված շահերի։

2) Ներողութիւն խնդրել պարսիկների վիրաւորական գործելակերպի համար գեներալ-հիւպատոսարանի պաշտօնեաների վերաբերութեամբ։

Սակայն դեսպանի յիշեալ յայտարարութիւններին պարսից կառավարութիւնը պատասխանեց մերժումով, առաջարկելով իր կողմից ենթարկել միացեալ քննութեան գեներալ-հիւպատոսարանի պաշտօնեաների գործողութիւնները, որ, ի հարկէ, ներկայանում է բնաւ անընդունելի, որովհետև միայն կայսերական կառավարութիւնը կարող է դատաւոր լինել իր պաշտօնեաների վարմունքների և կարգադրութիւնների կանոնաւորութեան կամ անճշդութեան։

Այդ պատճառով ռուսաց դեսպանին պատուիրվեց վերստին դիմել պարսից կառավարութեանը միենոյն պահանջով, բայց որում այս անգամ գրաւոր կերպով, նախազգուշացնելով, որ բաւարարութիւն չը ստացվելու դէպքում դեսպանը անյապաղ կը խզէ իր յարաբերութիւնները Թէհրանի կաբինէտի հետ և ռուսաց կառավարութիւնը իրան կը վերապահէ ձեռք առնել այնպիսի միջոցներ, որպիսինները հարկաւոր կը ճանաչէ, ի պաշտպանութիւն իր շահերի։

Համաձայն Ի. գ. Խ. Պօկլեվսկի-Կօզէլլից ստացված հեռագրի, այս մտքով կազմված նոտան նա յանձնել է շահի արտաքին գործերի մինիստրին հոկտեմբերի 29-ին, համապատասխան նախազգուշացումով»։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ԿԱՆԴԻԴԱՏՆԵՐ

Կ. Պօլսից մեր թղթակից Շառայլը գրում է մեզ հոկտեմբերի 20-ից.

«Այսօր գումարուեցաւ եկեղեցական համագումար ժողովի նիստը՝ կազմելու համար պատրիարքական ընտրութեանց ցուցակը։

«Յովհաննէս արքեպիսկոպոս Արշարունի ստացաւ 22 քուէ, Ստեփաննոս եպ. Յովակիմեան 19 ք., Եղիշէ արքեպ. Դուրեան 16 ք., Գէորգ արքեպ. Երէցեան 11 քուէ, տեղապահ Մանկունի սրբազան ստացաւ 6 քուէ։

«Աւելէ քանի մը օր առաջ կրօն. ժողովը ընտրողութեան իրաւունքէն զրկած էր Օրմանեան և Երէցեան արքեպիսկոպոսները իբր ամբաստանեալ։

«Համագումարին մէջ այս մասին վիճաբանութիւններ կատարուեցան և հակառակ կրօնական ժողովի անդամոց տուած բացատրութիւններուն և պատճառաբանութիւններուն՝ դարձեալ, ինչպէս կը տեսնուի, գտնուած են Երէցեան արքեպիսկոպոսի վարձկաններէն 11 եկեղեցականներ, որոնք անոր քուէ տալով ազգին ծառայել կարծած են»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԲԱՍԹՈՒՄԱՆԻ ԱՐՕԶԻՆԴԱ ՍԱՆԱՏՕՐԻԱՆ

Երեկ, հոկտեմբերի 31-ին, Աբասթումանում, Արօզինդա սարի վրա մեր Կովկասի անդրանիկ սանատօրիայի (առողջանոցի) հիմքը մեծ հանդէսով ու շուքով օրհնվել է ներկայութեամբ Կովկասի Փոխարքայի, նրա ամուսնի՝ կոմսուհու, էկզարխի և այլ բարձրաստիճան անձերի։

Այդ սանատօրիան հիմնվում է թոքախտաւորների համար, և նրա հիմնարկողն է «Թոքախտի դէմ Մաքառող Կովկասեան Ընկերութիւնը», որ այս գործի իրագործմանը ձեռնարկել էր երկու տարի սրանից առաջ, և որին հասարակութիւնը ամենայն համակրական իր վերաբերմունքով աջակցեց իր դրամներով այսօր դնել հիմքը այն հիմնարկութեան, որի նպատակն է թոքախտաւորներին հնար տալ օգտվել գիտութեան հաստատած համոզմունքից՝ թէ թոքախտի գերագոյն բժշկութիւնը մաքուր, առողջարար օդի մէջ պէտք է փնտռել։

Մենք ողջունում ենք մի այսպիսի օգտակար հիմնարկութեան մարմնացման սկիզբը, թէև ցաւելով պէտք է ասենք, որ այսպիսի հիմնարկութիւնից օգտւող քաղաքները միշտ լինում են «ընտրեալները», և ոչ նրանք, որոնք նոյնիսկ այդ սանատօրիաների շատ մօտ շրջապատներում՝ միայն հեռուից պէտք է ախ քաշեն, թէ ինչու իրանք էլ չեն կարող այդտեղ իրանց հիւանդութեան ծանրութիւնից գտնել թեթևութիւն, նման այն խեղճ աղքատ երեխաների, որոնց վիճակված է միայն դրսից, լուսամուտներից, ցուրտ, ձմրան ժամանակ՝ նայել փառահեղ լուսաւորված տօնածառերի վրա։

Այդպիսի սանատօրիաները, ինչքան էլ որ նրանց հիմնարկողները հաւատացնելու լինեն, այսու ամենայնիւ թանգ առողջանոցներ են, մատչելի են միայն որևէ ապահովութիւն (նիւթական) ունեցողներին, բուն «ժողովրդական» հաստատութեան անուն կրելու իրաւունք չունեն, աղքատների մասին խօսք լինել խպառ չէ կարելի մտածել անգամ. թէև խիստ էր նման հաստատութիւնները ժողովրդի համար պիտի լինեն, որովհետև ժողովուրդը, չունևոր ժողովուրդը, միշտ ամենամեծ տուրք տալովն է ամեն հիւանդութեան և մասնաւորապէս տուբերկուլօզին, շնորհիւ կեանքի նրան առաջացրած բոլոր պակասութիւնների, անյարմարութիւնների թէ բնակարանի, թէ սնունդի տեսակէտից, մանաւանդ որ նա՝ չունևոր ժողովուրդը, ստիպված և դատապարտված է այդպիսի առողջանոցներից և բուժարաններից դուրս իր ցաւերի և հիւանդութիւնների վախճանը միայն անդերձեալ կեանքի շէնքին գտնել։

Սակայն այս այսպէս չէր լինի, եթէ այդպիսի սանատօրիաների փոխարէն հիմնվէին աւելի մեծ թւով այսպէս անուանված «դիսպանսէրներ», թաղական ամբուլատօրներ, ուր ամեն մի չքաւոր հիւանդ հնարաւորութիւն ունի իր հիւանդութիւնը հէնց սկզբից ծրի բուժել տալու և նրանից ազատվելու։

Հայերս՝ եթէ մասնաւորապէս մեր մասին խօսելու լինենք՝ ի սկզբանէ լինելով հոգևոր և կրօնասէր մի ազգ՝ մեր երկրի բնութեան ամենագեղ անկիւնները յատկացրել ենք մեր բազմաթիւ վանքերին։ Ո՛ր վանքը այցելելու լինէք, կը զմայլէք նրա դիրքից, նրան շրջապատող բնութեան աքանչելիութիւնից սարերի գագաթներին, շրջապատված անտառներով, լուսաւորված միշտ արևի ճառագայթներով, մատակարարված կարկաչահոս աղբիւրների բիւրեղանման ջրերով... Նրանք հէնց ինքնըստինքեան մի-մի սանատօրիաներ են... Ափսոս, որ մինչև օրս մեր հոգևորական իշխանութիւնների մէջ չը գտնվեց մի իսկական ժողովրդասէր հայր, որ այդ ժողովրդի լումաներով և ժողովրդի քրտինք-աշխատանքով կառուցված վանքերը «ժողովրդի» ցաւերի դարմանելու տեղեր դարձնէր և ծառայեցնէր, որով և մեր ազգային եկեղեցու և նրա հպատակված հիմնարկութիւնների իսկական «ժողովրդական ոգին» իսկապէս մարմնացած իրականութիւն կը լինէր... Թէ չէ՝ քանի որ այդպիսի սանատօրիաներ չը պէտք է լինեն հանրամատչելի, ուրեմն և «բազումք կը լինեն հիւանդք և սակաւք ընտրեալք»։

Ամենայն դէպս ողջունում ենք կովկասեան Արօզինդա անդրանիկ սանատօրիայի հիմնադրէքը։

Իսկ սանատօրիայի նշանակութեան մասին արդի բժշկականութեան մէջ՝ մի ուրիշ անգամ։

Բժ. Արտաշէս Շիլեան

ԿԱԹ. ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շուշուց երէկ ստացված մի հեռագիր յայտնում է, որ կաթ. պատուիրակների ընդհանուր ժողովը, կայանալով հոկտեմբ. 30-ին, միաձայն ընտրել է Ղարաբաղի թեմի կաթողիկոսական պատգամաւոր Սամսոն Ջեքեզեանին։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ-ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՖՕՆԴ

Կովկ. Հայոց Բար. Ընկերութիւնը ստացել է Ն. Սաղաթեանից 5 ռ., Ա. Քիշմիշեանից 3 ռ., Ա. Շամշինեանից 2 ռ., Շ. Մանուկեանից 50 կ., Ն. Շիօյեանից 1 ռ., Ե. Գասպարեանից 1 ռ., X-ից 1 ռ., N-ից 1 ռ., Օքրոյեանից 3 ռ., Ս. Մանուկեանից 1 ռ.։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Ֆինլանդական օրինագիծը

Պետերբուրգ, 28 հոկտեմբերի

Նախագահում է Բօդզեանկօ։ Մինիստրների օթեակում գտնվում են մինիստրների խորհրդի նախագահը, մինիստրները, պետական կօնտրօլօրը։

Անդրօնօվը զեկուցանում է օրինագծի հիմնական կանոնները այն մասին, թէ որպէս պէտք է ֆինլանդական գանձարանը վճարումներ անէ պետական գանձարանին ֆինլանդական քաղաքացիների անձնապէս զինուորագրութեան ենթարկվելու փոխարէն։ Պարզաբանելով հարցի պատմութիւնը, սկսած 1877 թ-ից, զեկուցանողը բացատրում է, որ 1905 թ-ին անձնական զինուորագրութիւնը վերացնելուց յետոյ Ֆինլանդիայում և սէյմի անընդհատ մերժումներից յետոյ՝ վճարել զինուորական վարձատրութիւնը, Ֆինլանդիան ներկայումս գտնվում է կատարելապէս անբնական դրութեան մէջ, ոչ զինուորագրութեան անձնական ծանրութիւնները կրելով և ոչ էլ մասնակցելով պետութեան պաշտպանութեան ծախսերին։ 1910 թ-ի յունիսի 17-ի օրէնքի հիման վրա հարցը պէտք է լուծվի համայն կայսրութեան օրէնսդրութեան կարգով։ Ներկայացված կառավարչական օրինագիծը առաջարկում է փոխանակ զինուորագրութեան կոչելու ֆինլանդական քաղաքացիներին պարտաւորեցնել ֆինլանդական գանձարանը իւրաքանչիւր տարի վճարումներ մուծել պետական գանձարանը, սկսած 12 միլիօն մարկից 1911 թ-ին և իւրաքանչիւր տարի մի միլիօնով բարձրացնել վճարը՝ մինչև նա կը հասնի 20 միլիօնի։ Վճարները ծածկելու միջոցները հայթայթվում են տեղական ֆինլանդական կարգով։ Տուրքերի վճարը դադարեցվում է այն դէպքում, եթէ ֆինլանդական քաղաքացիները անձնապէս կենթարկվեն զինուորագրութեան։

Ապա պրեմիեր-մինիստր Կօկօվցեվը խօսեց ծրագրական մի ճառ, որ դետեղված է ներկայ համարում։

Կօկօվցեվի ճառից յետոյ տեղի ունեցան վիճաբանութիւններ։

Կրուպէնսկին կարծում է, որ եթէ համեմատենք ազգաբնակութեան քանակը, հողի տարածութիւնը և ֆինանսական ընդհանուր դրութիւնը բուն Ռուսաստանի համեմատ Ֆինլանդիայի, այն դէպքում ամենայն արդարութեամբ պիտի ընդունենք, որ նախագծով որոշվող օրինագծի թւանշանը չափազանց մինիմալ է և պիտի վերցվի։

Ռուսական պետութեան ամբողջ ազգաբնակութեան թւականի կողմից Ֆինլանդիայի պիտի ընկնէ ամբողջ Ռուսաստանի բոլոր ծախսերի 50-րդ մասը զինուորական բիւջէի, այսինքն $22^1/_2$ միլիօն ռուբլի։ Հանտորը յիշեցնում է, որ ռուսական զօրքի Ֆինլանդիայում մնալը առաջ է բերում ռուս ներմուծումն, որը ծառայում է այս ծայրերկրի կուլտուրական զարգացման գործին։ Ֆինլանդացիները իրանք պիտի հասկանան այն առաւելութիւնների արժէքը, որոնցից օգտվում են, և պէտք է իրանք նախաձեռնող լինէին ռուս քաղաքացիների իրաւահաւասարութեան գործին և ծածկէին զինուորական պէտքերի վրա գործադրվող ծախքերը։

Կրուպէնսկին ասում է, որ մինիստրական խորհրդի նախագահի ճառի ամփոփման մասը պիտի արձանագրել գրանիտի վրա, յիշեցնելու համար կառավարութեան ապագայ բոլոր ներկայացուցիչներին։ Ռուսական Դուման ձեռնամուխ չէ լինում ֆինլանդացիների իրաւունքներին, այլ լոկ պաշտպանում է ռուս ժողովրդի հիմնական շահերը։ Յայտարարվում է ընդմիջում։

Բօբրինսկին այն միտքն է յայտնում, որ ֆինլանդացիները միշտ պատրաստ են եղել պետութեան պաշտպանութեան գործի համար։ Բայց երբ ուզում են զրկել իրաւունքներից, նախ զրկում են պարտականութիւններից։ Այդպէս են վարվել հրէաների հետ, այդպէս են վարվում ֆինլանդացիների հետ։ Հանտորը մատնանշում է, որ Ֆինլանդիայի վրա յարձակում գործելը սկիզբն է առել Կուրօպատկինից և Բօբրիկովից, որոնցից առաջինը յաղթվեց Մանջուրիայում, իսկ երկրորդն իր գործողութիւններով, որ ունեցաւ Ֆինլանդիայում, կեղտոտեց ռուսական պատմութեան լաւագոյն էջերը։ (Աջակողմեանների կողմից աղմուկ է բարձրանում։ Նախագահը ընդմիջում է յայտարարում, որից յետոյ Բօբրինսկին կարգի է հրաւիրում)։

Բօբրինսկին շարունակելով ասում է, որ ֆինլանդացիները միշտ ընդառաջ են գնացել կառավարութեան ցանկութիւններին, միայն թէ ձեռնամուխ չը լինեն նրանց սահմանադրութեանը։ Հանտորը խօսում է զինուորական ծառայութիւնը դրամով փոխարինելու դէմ, որովհետև Դուման մի անգամ արդէն ցանկութիւն է յայտնել, որպէսզի զինուորական ծառայութիւնը տարածվի ամբողջ ազգաբնակութեան վրա։

Մարկով 2-րդը ասում է, որ ֆինլանդացիները հակառակ են գնում կառավարութեան կամքի, դրա համար էլ նրանց չը պէտք է թոյլ տալ ծառայել ռուսական զօրքում, հետևաբար և թող նրանք դրամ վճարեն. միայն 12 միլիօն մարկը քիչ է գտնում։ Կոչ է անում կառավարութեանը առաջ ընթանալ մի անգամ արդէն ընտրած ճանապարհով, որովհետև այդ քաղաքականութիւնը օգտաբեր է ֆինլանդացիների համար, քանի որ նա ազատում է նրանց անձնական պարտականութիւններից։

Մալեննիկովը արգելք չը գտնելով բոլոր բաղկայացեց ազգերից զօրք կազմելու խնդրի նկատմամբ, ասում է, որ եթէ փողով զինուորական ծառայութիւնների կատարումից խուսափվի, այդ դէպքում ամբողջ ծանրութիւնը կընկնի ռուս գիւղացիութեան և քաղաքացիների վրա. և եթէ այդպէս առաջ գնալու լինի, այդ պարագայում պէտք է դրամվել առատօրէն, որովհետև կարելի է ազատել 30,000 հրէաներին, 40,000 լեհերին (ծափեր ձախից)։

Վլադիմիրօվը այս նախագիծը անարգար է հռչակում և կարծում է, որ իւրաքանչիւր ճշմարիտ ժողովրդական ներկայացուցիչ ձայն չը պիտի տայ այս նախագծին, որը նոր ծանրութիւններ է դնում գիւղացոց վրա։

Պօկրօվսկի 2-րդը այս նախագծով տեսնում է կառավարութեան և նրա դաշնակից երրորդ Դումայի մեծամասնութեան ֆինլանդական սահմանադրութիւնը քարուքանդ անելու ուղիի վրա։ Սօց.-դեմօկրատները ձայն կը տան օրինագծի դէմ, որպէս հակասահմանադրական ակտի (ծափեր ձախից)։

Հայր Գօլունիցը յորդորում է պետական շինութեան գործում միութիւն ստեղծել։

Մօտօվիլօվը ողջունում է կառավարութեան այդ քայլը, գտնելով դրանում ռուսական պետութեան կատարելագործութիւնը։

Կապուստինը նկատում է, որ իրանք չեն կարող անտարբեր լինել դէպի պետական պաշտպանութեան գործը, «և այդ օրէնքը կը մշակենք այնպէս, ինչպէս կարող ենք և հասկանում ենք, ի շահ մեծ և ամբողջական Ռուսաստանի» (ծափեր)։

Սնէժինսկին լեհական խմբակի կողմից օրինական համարելով սկզբունքով Ֆինլանդիայի պետութեան պաշտպանութեան մասնակից անելու խնդիրը՝ գտնում է, որ նախագծված հիմունքները արհեստական են, հետևաբար և անընդունելի։ Այդ պատճառով էլ իրանց քուէ կը տան դրա դէմ։

Պետրով 3-րդը յայտարարում է աշխատաւորականների կարծիքը, որը դէմ է նախագծի ընդունման, որովհետև նա դատապարտելի միջամտութիւն է ֆինն ժողովրդի իրաւունքների մէջ։

Զեկուցանողը ամփոփելով վիճաբանութիւնները ասում է, որ եթէ ստեղծվի առանձին ֆինլանդական զօրք, վախենում է, թէ խլրտումների ժամանակ նա կը կանգնէ Պետերբուրգի պարիսպների տակ։ «Այդ դէպքում յետագայ սերունդը կասէ, որ մենք կաշառված էինք ֆինլանդական ոսկով» (ծափեր կենտրոնում և աջակողմում)։

Պօկրօվսկի 2-րդը յայտնում է, որ սօց.-դեմօկրատները նախագիծը համարելով հակասահմանադրական, որ չէ կարող քննվել Դումայում, ասում է, թէ իրանք քուէարկութեանը չեն մասնակցի։

224 ձայնով ընդդէմ 107-ի ընդունվում է յօդուածային ընթերցանութեան անցնելը։ Վիճաբանութիւններից յետոյ ընդունվում է զինուորական տուրքի միենոյն չափ Ռուսաստանի և Ֆինլանդիայի համար։ Օրինագիծը և բանաձևը ընդունվում են մասնաժողովի խմբագրութեամբ բացարձակ մեծամասնութեամբ։

Դուման անցնում է ռուսահպատակների և ֆինլանդական քաղաքացիների իրաւունքների հաւասարեցման հարցին։ Ըստ օրինագծի՝ բոլոր ռուսահպատակները Ֆինլանդիայում պիտի օգտվեն տեղական քաղաքական օրէնքների հաւասարութեամբ։

Զեկուցանող Բենիգսէնը, բացատրելով նախագծի բոլոր հիմունքները, գտնում է, որ անհաւասարութիւնը անհանդուրժելի է։ Ասում է, որ ռուսական ազգային քաղաքականութիւնը մնում է անձեռնմխելի, որովհետև այդ քաղաքականութիւնը ստեղծում են ոչ թէ պետական սանօւլիկները, այլ ամբողջ ժողովուրդը, յանձին ժողովրդական ներկայացուցչութեան։

Մինիստրական խորհրդի նախագահը ասում է, որ ռուսական քաղաքացիները հայրենիքի ամբողջ տարածութեան վրա պիտի օգտվեն միենոյն իրաւունքներով։ Տարրական արդարամտութիւնը պահանջում է իրականացնել ռուսական օրէնքը հիմնարկութիւնների միջոցով այն, ինչ որ յայտարարված էր հրովարտակով դեռ 1808 թ-ին։

Ընդունելով հանդերձ նախագծի առանձին տեղերի ուղղումները և փոփոխութիւնները, նա խնդրում է ընդունել նախագիծը, որին երկար ժամանակից ի վեր սպասում է ժողովրդական գիտակցութիւնը (ծափեր աջից և կենտրոնում)։

Չխեիձէն կարծում է, որ ֆինլանդացիները նրանում մեղաւոր չեն, որ ռուսների իրաւունքները հաւասարեցված չեն։ Ռուս կառավարութիւնը, որը Ֆինլանդիայում անց է կացրել վարչական կարգով հարիւրաւոր օրէնքներ, հարիւր տարւայ ընթացքում չաշխատեց ռուսների իրաւահաւասարութեան համար Ֆինլանդիայում։ Հանտորը յիշեցնում է, որ այնտեղ ժողովների, մամուլի և միութիւնների ազատութիւն կայ, որը գոյութիւն չունի Ռուսաստանում։ Ֆինլանդական բոլոր օրէնքները տարածվում են նաև օտարազգիների վրա, որոնք այնպէս հալածված են Ռուսաստանում։ Օրինագծից մի քանի տեղեր առաջ բերելով, հանտորը այն կարծիքն է յայտնում, որ օրինագծի գլխաւոր նպատակն է՝ հնարաւորութիւն շնորհել ռուս պրօվօկատօրներին՝ տարածելու իրանց գործունէութիւնը Ֆինլանդիայի վրա և բանալու այնտեղ պետական անթիւ գինետներ։ Հանտորը յոյս է տածում, որ մօտ ապագայում ժողովրդական ինքնագիտակցութիւնը կալէ այս բոլոր ազգայնական ճիգերը և ուղի կը բանայ ազգային ազատ ինքնորոշման համար։

Բօբրինսկի 2-րդը այն միտքն է յայտնում, որպէսզի ֆինլանդացիները յարգեն ռուս ժողովրդի իրաւունքները, քանի որ ռուսները նպատակ չունեն ձեռնամուխ լինել տեղական ինքնավարութեանը, առաւել ևս շվէդօ-ֆիննական կուլտուրային։ Հետևեալ նիստը վաղն է։

ԿՕԿՕՎՑԵՎԻ ՃԱՌԸ

Մինիստրների խորհրդի նախագահը ընդգծում է լարված հասարակական ուշադրութիւնը, որի ժամանակ Դուման սկսում է քննել այն հարցերը, որ ներկայացրել է կառավարութիւնը 1910 թ-ի յունիսի 17-ի օրէնքը ի կատար ածելու համար, որը որոշում է այն օրէնսդրութիւնների քննութեան և հրատարակութեան կարգը, որոնք վերաբերվում են Ֆինլանդիային և ընդհանուր պետական նշանակութիւն ունեն։ Դժուար է ասել, թէ ազգաբնակութեան որ մասի մէջ է աւելի լարված հասարակական ուշադրութիւնը, որտեղ են ամենաշատ հարցասիրութեամբ հետևում ֆինլանդական հարցի վերաբերմունքին՝ արդեօք Բոյը գետի այն կողմը, 3 միլիօն ֆինլանդական ազգաբնակութեան մէջ, թէ մեր մէջ, միացած 150 միլիօն ռուս ազգաբնակութեան մէջ։ Ճիշդ է, վերաբերմունքը հարցին այստեղ բոլորովին տարբեր է. այնտեղ, ի հարկէ, ոչ ֆինլանդական ազգաբնակութեան մէջ, որը կատարելապէս գիտակցում է, որ ռուսական երկգլուխ արծիւի հովանու տակ նա ձեռք է բերել նիւթական բարօրութիւն, ներքին խաղաղութիւն և անդորրութիւն, այլ այդ աշխատասէր և ազնիւ ազգաբնակութեան հասարակական քաղաքական շրջանների ղեկավարների շրջանում համարում են, որպէս ռուսական ճնշման մարմնացումն, որպէս բռնութեան աշխարհ արտայայտութիւն ֆինլանդական սահմանադրութեան վրա, որպէս Հիմնական Օրէնքների խախտումն և այն պատգամների մոռացումը, որոնք հաստատվել են ռուս թագաւորների վեհագոյն կամքով։ Ռուսաստանի բնիկ ազգաբնակութեան մէջ հասարակական ուշադրութիւնը լարված է տարբեր ուղղութեամբ. այստեղ լարված հարցնում են՝ թէ ինչու մէկ տարուց աւել անցաւ, և մինչև այժմ յունիսի 17-ի օրէնքը չը կարողացաւ ոչ մի արտաքին մարմնացումն գտնել։ (Բացագանչութիւններ աջակողմից. «Ճիշդ է»)։ Արդեօք յունիսի 17-ի օրէնքը չէ ներկայանում մի մեռած օրէնսդրական նորմա, առանց կենդանի մարմնացման, մի

ակադէմիական դեկլարացիա, ցուցանակ առանց բովանդակութեան, խօսքում առանց կատարման։ Արդեօք գոյութիւն ունի մի անբաժան Ռուսական Պետութիւն։ Արդեօք պատմական արխիվային թղթի մէջ չէ կորել Հիմնական Օրէնքների 2-րդ յօդուածի որոշումը, որն ասում է, թէ ֆինլանդական մեծ իշխանութիւնը, միաձոյլ Ռուսական Պետութեան անբաժան մասն է կազմում (հաւանութիւն աջակողմից և կենտրոնի մի մասից)։ Եթէ այդ օրէնսդրութիւնները իրանց նշանակութիւնը չեն կորցրել և շնորհիւ պատմական մոռացութեան կամ մարդկային անփութութեան չեն կորել, ուրեմն ինչու ֆինլանդական երեք միլիօն ազգաբնակութիւնը կատարեալ իրաւունք ունի վայելելու ամբողջ քաղաքացիական ազատութիւնը և բոլոր քաղաքական իրաւունքները համայն Ռուսական Կայսրութեան ծաւալի վրա, իսկ Ռուսաստանի 150 միլիօն ազգաբնակութիւնը չէ կարող նոյն իրաւունքները վայելել նոյն անբաժան Ռուսաստանի փոքրիկ մասի սահմաններում, եթէ չը ստանայ դրա համար տեղական տեռանների առանձին թոյլտւութիւնը կամ եթէ այդ իրաւունքը ձեռք չը բերվի տեղական օրէնսդրութեան կարգով, ինչպէս և ֆինլանդական քաղաքացիները վայելում են այդ իրաւունքները միմիայն նրա համար, որ ռուսահպատակներ են։ Ինչու փոքրիկ ֆինլանդական ծայրագաւառում գոյութիւն ունեն այնպիսի արտօնութիւններ, որ չէ վայելում Ռուսաստանի մնացած ազգաբնակութիւնը։

Արդեօք գոյութիւն չունեն յիրաւի այնպիսի պատմական հիմքեր, այնպիսի արդարացի փաստեր, որոնց հիման վրա ռուս երկրի Ծայրագոյն Տէրը շնորհում է ազգաբնակութեան մի մասին մի տեսակ իրաւունքներ, իսկ միւսին այլ տեսակ իրաւունքներ։ Շատ կարելի է, տարբերութիւն կայ Ռուսաստանի այդ առանձին մասերի միջև։ Որքան աւելի Ռուսաստանի հասարակական կարծիքը զբաղված է այդ անլուծելի հարցերով, այնքան աւելի լարվում է հասարակական ուշադրութիւնը, այնքան աւելի արտայայտվում է անվստահութիւն և դուռն է բացվում ամէն տեսակ կամօնաւոր թէ անկամօն եզրակացութիւնների։

Այդ լարված տրամադրութիւնը աւելի ևս սաստկացնում է մեր ամենքից ողբացեալ մինիստրների խորհրդի նախագահի վաղաժամ մահը (ծափահարութիւններ աջակողմում և կենտրոնում)։ Նրա անխորտակելի կամքը տեսնում էին նրա բարեկամները և թշնամիները։ Նրանք գիտէին, որ պետական վեհութեան հարցերում նա չէ ճանաչում նահանջումներ, ոչ էլ կօմպրօմիսներ, որ արգելքները և խոչընդոտները կրկնապատկում էին նրա եռանդը և որ նա սովորութիւն չունէր կանգ առնել կէս ճանապարհի և կիսամիջոցների վրա (երկարատև և բուռն ծափահարութիւններ կենտրոնից և աջակողմից), բայց սեպտեմբերի 5-ին նա վախճանվեց, նա ընկաւ զարկված դաւադիր գնդակից։ Դադարեց բաբախել այն սիրտը, որը նուիրված էր ամբողջապէս հայրենիքի և Թագաւորի ծառայութեանը, ոչ առ երկիւղի, այլ խղճի մտօք (երկարատև և բուռն ծափահարութիւններ կենտրոնից և աջակողմից)։ Ֆինլանդիայի հասարակական կարծիքը այդ հանգամանքը հաշւի առաւ որպէս նպաստաւոր իր համար, այդպէս անուանված քաղաքական կուրսի փոփոխութեան մի տեսակ ապացոյց տեսնելով դրա մէջ. նա իմ հանգուցեալ նախորդի անձնական շահերին և ճաշակին վերագրեց յունիսի 17-ի օրէնքի հրատարակութեան ծագումն անգամ։ Ֆինլանդիայի հասարակական կարծիքը չը կամեցաւ հասկանալ և չը հասկացաւ, որ Ռուսաստանի հասարակաց կարծիքը ֆինլանդական հարցում վաղուց արդէն ռուսական արժանապատւութեանը անհամապատասխան էր համարում ներկայ պայմանները։ Չը կար միայն դէպք և հնարաւորութիւն՝ գործը մինչև վերջը հասցնել (ծափահարութիւն կենտրոնից և աջակողմից)։ Ֆինլանդիայի հասարակաց կարծիքի մի մասը չը հաւատաց, որ Բարձրագոյն Իշխանութիւնը իր կամքն արտայայտեց հաստատապէս և անդրդուելի։ Այդ խախուտ հիման վրա են կառուցված ֆինլանդական տենչերը և ակնկալութիւնները. իսկ պարապ պարբերական մամուլը տարածեց այդ մասին ամբողջ լուսաւորված աշխարհում։ Սակայն չը պէտք է զարմանալ սեպտեմբերի 5-ից յետոյ ֆինլանդական սահմանի այն կողմը երեւած տրամադրութիւնը. Ռուսաստանի և Ֆինլանդիայի փոխադարձ յարաբերութիւնների դարաւոր պատմութեան մէջ սակաւ դէպքեր չեն եղել, երբ առանձնակի փոփոխութիւնները խոր են հետք էին թողնում նրանց փոխադարձ յարաբերութիւնների մէջ, իսկ մի երկրի համար, որքան էլ նա փոքր լինի, բայց եթէ նա տրփագին և համոզված կերպով գիտում է իր նպատակներին, հոգ չէ, որտեղից են բղխում փոփոխութիւնները, արդեօք Թագաւորի մեծահոգութիւնից, նրա կամքը կատարողների թուլութիւնից, թէ կառավարութեան բարձրերում տեղի ունեցած փոփոխութիւններից, թէկուզ այդ միջոցը ծագէր Բօգրովի հրացանի պայթումից։

Մի քիչ աւելի պակաս հասկանալի է այն նշանակութիւնը և ազդեցութիւնը, որ այդ վճռալի դէպքը գործեց ռուս հասարակական կարծիքի վրա։ Մենք չը կարողացանք դեռ ևս ընտելանալ հետևողականութեան անհրաժեշտութեան գիտակցութեանը մեր գործողութիւնների մէջ։ Մենք շատ մեծ նշանակութիւն ենք տալիս անձնաւորութեանը, կարծելով որ իւրաքանչիւր յաջորդը պէտք է անկասկած հակասութեան կամ գոնէ անհամաձայնութեան մէջ լինի իր նախորդի հետ։ Երբ մի բան ցանկանում ես առանձին տրփանքով, երբ տեսնում ես տրված հարցի լուծման մէջ ցաւագար հին մեղքը, երբ իւրաքանչիւր դէպք, որը կարող է ուրիշ կողմ թեքել, ճակատագրական է երևում, իւրաքանչիւր փոփոխութիւն կորստաբեր է երևում։ Բարեբաղդաբար, պետութեան կենսական շահերը շօշափող հարցերում, որոնք կապ ունեն Ֆինլանդիայի հետ և ընդհանուր պետական նշանակութիւն ունեն, այն հարցերում, որոնցից կախված է պետութեան իսկական ամբողջութիւնը և միութիւնը և ռուս ժողովրդի էական կարիքների գոհացումը, չէ կարող տարբերութիւն լինել հայեացքների մէջ, չէ կարող յաջորդը տատանումներ ունենալ իր նախորդի վերաբերմամբ (երկարատև ծափահարութիւններ ամբողջ կենտրոնի և աջակողմի)։

Այդ բոլոր հարցերը խիստ խոր կերպով շօշափում են ռուսական ոգու պահանջները, նրանք դրված են մեր գիտակցութեան վանդուածի մէջ և որպէս էլ գնահատելու լինէք ծայրագոյն իշխանութեան կողմից նշանակված վարչապետին, որպէս էլ գնահատելու լինէք նրա եռանդը, տաղանդը և ընդունակութիւնները՝ այս կամ այն բարձրութեանը հասցնելու ժողովրդական գիտակցութիւնը խեղճ սովորական իրականութեան վրա, ըստ էութեան տարբերութիւն չէ կարող լինել կառավարութեան ներկայացուցիչների միջև, և հանգուցեալ պետական քարտուղար Ստօլիպինի յաջորդը գոնէ նոյնքան համոզմունքով, որպէս և նա ինքն, կը պաշտպանէ ներկայացված նախագծերը (երկարատև և բուռն ծափահարութիւններ ամբողջ կենտրոնի և աջակողմեանների. աղմկալի բացագանչութիւններ՝ «բրաւօ»)։ Նա կը պաշտպանէ այդ նախագծերը ոչ թէ ճնշման ոգու ազդեցութեան ներքոյ, ոչ թէ ռուս կեանքը այնպէս սարքելու ձգտման ազդեցութեան ներքոյ, որ ումևիցէ մէկի համար անպատճառ վատ լինի, այլ այն գիտակցութեան ազդեցութեան ներքոյ, որ ռուս ժողովուրդը, որը ժողովել է մի անխզելի ամբողջութեան մէջ Ռուսական Պետութիւնը և իր ուսերի վրա է կրել դարաւոր փորձանքների տարածութեան մէջ, պէտք է արդարացի գնահատում և իրագործում գտնի ռուսական օրէնսդրութեան մէջ։

Ապա անցնելով օրինագծի ձևական կողմին, մինիստրների խորհրդի նախագահը հնարաւոր չէ համարում նորից իր ամբողջութեամբ յարուցանել ֆինլանդական հարցը, որովհետև յունիսի 17-ի օրէնքը արդէն գոյութիւն ունի և, որպէս ամէն մի օրէնք, որն անցել է ռուսական օրէնսդրական հիմնարկութիւնների միջով, պէտք է ի կատար ածվի, առանց նայելու այն բանին, թէ արդեօք հաւանելի է նա կամ անհաւանելի ումևիցէ մէկին (հաւանութիւն աջակողմից)։ Առաջարկված օրինագծերը կատարելապէս համապատասխանում են յունիսի 17-ի հիմնական օրէնքին։ Թագաւոր Կայսրին պատկանող օրէնսդրական նախաձեռնութիւնը կատարելապէս պարզ արտայայտութիւն ստացաւ այդ օրինագծերում. Ռուսական Դումայի մեղքը չէ և կառավարութիւնն էլ մեղաւոր չէ, որ ֆինլանդական երկու օրինագծերն ևս ստիպված ենք քննել առանց ֆինլանդական սէյմի եզրակացութեան, որ Ֆինլանդիային վերաբերեալ այդ առաջին հարցերը ստիպված ենք լուծել առանց ներկայութեան Դումայի մէջ ֆինլանդական սէյմի ներկայացուցիչների։ Իւրաքանչիւր մարդ կատարում է իր պարտաւորութիւնները, ինչպէս ինքն է հասկանում։ Ֆինլանդական սէյմը հասկանում էր, որ կատարում է իր պարտքը, չեզվելով Ռուսաց Կայսրի և Ֆինլանդական Մեծ Իշխանի կամքից. ռուսական Դուման կատարում է իր պարտքը լուծելով ներկայ օրինագիծը (բացագանչութիւններ կենտրոնում՝ «Այդպէս էլ կը լինի». կենտրոնի և աջակողմեանների ծափահարութիւններ)։

Ըստ էութեան մինիստրների խորհրդի նախագահը մատնացոյց է անում, որ Ֆինլանդիային վերաբերեալ առաջին օրինագծերը ընտրված են առանձին զգուշութեամբ և լուծում են յիրաւի կեանքի արմատական, աղաղակող պահանջները։ Նրանք երկուսն ևս անհրաժեշտ են, արդարացի և բարեացակամ դէպի այն ազգաբնակութիւնը, որի վրա նրանք տարածվում են։ Մասնաւորապէս զինւորագրութեան և նրա հատուցման վերաբերեալ հարցը չէ կարող անջատ օրէնքի առարկայ լինել, այլ պէտք է արմատական օրէնքի առարկայ դառնայ։ Զինւորագրութեան անձամբ կատարումը այն պայմաններում, որոնք չեն կարող համապատասխանել ռուսական արժանապատւութեանը և, դժբաղդաբար, ռուսական ապահովութեանը, կատարելապէս անհնարին են (բացագանչութիւններ կենտրոնից և աջակողմից՝ «ուղիղ է»)։ Ի հարկէ, չը խօսելով այն հարցի մասին, թէ ինչու ցանկալի չէ ֆինլանդական տարրը մտցնել այժմ ռուսաց զօրքի մէջ, պէտք է ասել, որ այդպիսի ենթադրութիւնը միևնոյն է՝ չէր գոհացնի Ֆինլանդիայի հասարակական կարծիքը արդէն այն պատճառով, որ 1911 թւին նա չէ մոռացել 1901 թւի այն հոլերը և իղձերը, երբ ստիպված եղան կայսրի վեհապետական կամքով թոյլ տալ 1905 թւին զինւորագրութեան վերաբերեալ հինգ նոր հրատարակված կանոնագրութեան գործողութիւնների դադարեցումը։ Անձամբ զինւորագրութեան կատարման եղանակը անհրաժեշտ է դուրս հանել, որովհետև մեր առաջն է Թագաւոր Կայսրի հէնց այդպիսի կամքի անկասկածելի և պարզ արտայայտութիւնը։

Մեր առջև միայն մի ճանապարհ կայ— միջոցներ և եղանակներ գտնել դրամական զինւորագրութեան ենթարկելու ֆինլանդական ազգաբնակութեան։

Ռուսաց ազգաբնակութիւնը իւրաքանչիւր տարի ռուսական զօրքի շարքերին տալիս է 450,000 մարդ իր ամենառողջ և թարմ երիտասարդութիւնից, ռուս ժողովուրդը իւրաքանչիւր տարի 600 միլիօն ռուբլուց աւելի է տալիս մեր պետական պաշտպանութեան կազմակերպութեան համար։ Այդ տուրքը կազմում է 4 ռ. 50 կոպէկից աւելի մարդագլուխ։ Հնարաւոր չը համարելով դրամով գնահատել այն անձնական զինւորագրութիւնը, որ ռուս ժողովուրդը կրում է յօգուտ ռուս պետութեան, չէ կարելի արդարացի չանուանել ենթադրեալ օրինագիծը, որը դնում է Ֆինլանդիայի ազգաբնակութեան վրա հարկ 1 ռ. 50 կ. մարդագլուխ եկող տարվայ համար, իսկ ամենաբարձր սահմաններում նա 9 տարուց յետոյ կը հասնի հազիւ 2 ռ. 50 կոպէկի։ Այդ բաշխման մէջ, ընդհանրապէս, պարզ արտայայտված է այն բարեացակամութիւնը, որ պէտք է ցոյց տայ ռուս ժողովուրդը իր թւականապէս փոքր հարևանին։ Ճնշման ցանկութիւն չէ կարող լինել ռուսաց Թագաւորի սրտում։ Օտար է ճնշումն նոյնպէս և ռուս օրէնսդրական հիմնարկութիւնների նպատակներին։

Գէգէչկօրին տեղից. «բառեր, բառեր»։

Մինիստրների խորհրդի նախագահը։ Անկասկած, սրանք բառեր են, բայց բառեր, որոնք բղխում են ռուսական խորին համոզման սրտից (աղմկալի ծափահարութիւններ կենտրոնում և աջակողմից. բացագանչութիւններ՝ «բրաւօ»)։ Կառավարութիւնը իլլիւզիաներ չէ անում։ Նա գիտէ, որ ֆինլանդական սահմանի այն կողմը այդ օրէնքը կընդունվի դժգոհութեամբ և անբարեացակամութեամբ, որպէս և յունիսի 17-ի օրէնքը։ Սակայն ցանկալի է հաւատալ, որ այդ բացասական վերաբերմունքը միշտ չէ լինելու։ Միշտ չէ լինելու ֆինլանդական հասարակական կարծիքի մակերևոյթի վրա քաղաքական օբստրուկցիաների և ոգևորութիւնների այն փրփուրը, որոնք այժմ այնպիսի ղեկավարող դեր են կատարում Ֆինլանդիայի բոլոր յարաբերութիւնների մէջ Ռուսաստանի հետ։ Վաղ թէ ուշ այդ փրփուրը կը նստի, նրա տակ կերևայ հանգիստ, աշխատասէր, ազնիւ ֆինլանդական ժողովուրդը, որ կը հասկանայ, թէ ռուսական հովանու ներքոյ նա մեծացել և ձեռք է բերել կուլտուրա, հարստութիւն և հանգիստ։ Կը գայ ժամանակ, երբ ֆինլանդական ինտելիգենցիայի կիսաարհամարհական վերաբերմունքը դէպի ռուս զինւորը, որպէս օտարին ցեղի ներկայացուցչի, կը փոխվի այն գիտակցութեամբ, որ ռուսական այդպէս անուանված կուրծքը պաշտպանում է ֆինլանդական խաղաղութիւնը և ֆինլանդական բարօրութիւնը։ Ռուս զինւորը իր Ծայրագոյն Պետի մի նշանով կերթայ թափելու իր արիւնը այն երկիրը պաշտպանելու համար, որի մէջ ռուս քաղաքացիներին տրված չեն համքաղաքացիական և քաղաքական իրաւունքներ (աղմկալի ծափահարութիւններ կենտրոնից և աջակողմից)։ Վաղ թէ ուշ, բայց ֆին ժողովուրդը կը հասկանայ, որ ռուս երկգլխի արծուի պետական հովանու տակ նա կարող է հանգիստ և անվրդով ապրել։ Միայն ռուս ժողովրդի հետ եղբայրական միութեան մէջն է նրա տնտեսական բարգաւաճման, նրա ապագայ քաղաքական ազատութեան, նրա անձնական ապահովութեան գրաւականը (երկարատև ծափահարութիւններ ամբողջ կենտրոնից և աջակողմից)։

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Երէկ, հոկտեմբերի 31-ին, Թիֆլիսի դատաստանական պալատում նշանակված էր Մողնու եկեղեցու քահանայ Վարդան Տէր-Ղևոնդեանցի սկսած դիֆֆամացիայի դատը Հ. Առաքելեանի դէմ։ Ինչպէս յայտնի է, նահանգական դատարանը ենթարկել էր Հ. Առաքելեանին 200 ռուբլի տուգանքի, բայց Հ. Առաքելեանի բողոքելով՝ գործը պէտք է վերաքննվի դատաստանական պալատում։ Համաձայն երկու կողմերի խնդրանաց, դատաստանական պալատը որոշեց յետաձգել դատի քննութիւնը՝ ծանօթանալու համար Հ. Առաքելեանի ներկայացրած նոր դօկումենտների հետ։ Այս առթիւ պէտք է յայտնենք, որ «Հօրիզօն» թերթը, չը գիտենք՝ գիտմամբ թէ սխալմամբ, հրատարակել էր մի սխալ տեղեկութիւն, թէ իբր նահանգական դատարանը ենթարկել է Հ. Առաքելեանին մի ամիս բանտարկութեան։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Վերադարձան Աբասթումանից Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վօրօնցով-Դաշկով, նրա երկու օգնականները, դիւանապետ Պետերսօն, Վրաստանի էկզարխ Իննոկէնտի արքեպիսկոպոսը, քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան և այլք։

◆ Թիֆլիս վերադարձաւ իր ճանապարհորդութիւնից Ս. Քալանթար։ Նա գնացել էր մասնակցելու այն խորհրդակցութիւններին, որոնք կազմակերպված էին Սև ծովի արևելեան ափերի երեք քաղաքներում՝ Սօչիում, Տուապսէում և Սուխումում՝ պարզելու տեղական գիւղատնտեսական կարիքները և մշակելու բոլոր կուլտուրական ոյժերի միահամուռ գործունէութեան մի ծրագիր։ Խորհրդակցութիւնների առաջին նիստը տեղի ունեցաւ հոկտ. 10-ին Սօչիում, իսկ վերջինը ամսիս 27-ին Նօվօրօսիյսկում։ Արձանագրութիւնները և եզրակացութիւնները կուղարկվեն երկրագործութեան դեպարտամենտին։ Խորհրդակցութիւնների աշխատանքները լոյս կընծայվեն առանձին հատորով։

◆ Երէկ, երկուշաբթի, Թիֆլիսում լոյս տեսաւ մի նոր հայ լրագիր «Մամուլ» վերնագրով, հրատարակութեամբ և խմբագրութեամբ Ռուբէն Խանազադեանի։ Թերթը հրատարակվելու է առ այժմ երկուշաբթի օրերը։ Վաղաժամ է, ի հարկէ, որևէ կարծիք յայտնել թերթի ուղղութեան և բովանդակութեան մասին։ Չենք կարող սակայն չը նկատել, որ նոր թերթը, յայտարարելով հանդերձ թէ կաթողիկոսական հարցը հայ ժողովրդի ստուար մեծամասնութեան համար կորցրել է իր նշանակութիւնը, հետևաբար անօգուտ համարելով այդ հարցով զբաղվելը, ինքն ամենից շատ է զբաղվել այդ հարցով, որովհետև այդ հարցին նուիրված է մի ամբողջ առաջնորդող յօդուած, մի ամբողջ ֆէլիէտօն, նոյնիսկ մի փոքրիկ ֆէլիէտօն, թերթի մամուլի բաժինը և զանազան լուրեր։ Նոր թերթը մեղանչում է նաև իր յայտարարած սկզբունքի դէմ. նա յայտնում է, թէ անձնական հարցերով չէ զբաղվելու, բայց հարկ է համարել հէնց առաջին համարում մի քանի շպլիկներ նետել Հ. Առաքելեանի հասցէին։ Դուրս է գալիս ուրեմն, որ խոստանալը աւելի հեշտ է, քան կատարելը։

◆ Մենք ստացանք Հայաստանի Վան քաղաքում հրատարակվող «Վանտոսը» անունով կիսամսեայ գրական հանդէսի առաջին համարը, որ լոյս է տեսել հոկտեմբերի 5-ին։ Նոր հանդէսը իր խմբագրական ազդի մէջ յայտնում է, թէ պէտք է ջանայ «մշակել բարոյական, ընկերական, բանասիրական, իմաստասիրական, գրական, գիտական, բանաստեղծական, առողջապահական, գիւղատնտեսական, կենսագրական և պատմական նիւթեր, առաջնութիւն տալով միշտ հայապատումներու»։ Մեզ մնում է միայն սպասել և տեսնել, թէ ո՛ր չափով հանդէսը կիրագործէ իր մեծամեծ խոստումները։ Առ այժմ այսքանը կասենք, որ եթէ նոր հանդէսին աջողվի այդ ճիւղերից գէթ երկուսը մշակել, դարձեալ նա ծառայութիւն մատուցած կը լինի իր երկրին։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ առաջիկայ ուրբաթ օր, նոյեմբերի 4-ին, տեղի կունենայ Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, որտեղ կը կարդացվեն մի քանի զեկուցումներ՝ Ա. Աթանասեանի Ապարանի աւազանի հացահատիկների մասին, Խ. Երիցեանի՝ հրահանգչական գործունէութեան մասին Սաղեանի շրջանում և Ս. Բարխուդարեանի՝ մեղուների փտախտի դէմ մաքառելու մասին։

◆ Կախեթիայի երկաթուղու կառուցման աշխատանքները կը սկսվեն 1912 թւի մարտից ինժեներ Րացիբօրսկիի ղեկավարութեամբ։

◆ Թիֆլիսաբնակ մահմեդականները քաղաքային դումայի մէջ ունենալու են երկու ներկայացուցիչ։ Առաջիկայ ընտրութիւններին նրանք առաջարկում են Մաշադի Ալի Ղուլիևի և պօրուչիկ Վէքիլովի թեկնածութիւնը։

◆ Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգ. Ընկ. վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպագրել, որ ինքը շնորհակալութեամբ ստացել է Թամարա Պաւլօվնա Լալայեանից 100 ռ. յօգուտ Ընկերութեան արհեստանոցի չքաւոր աշակերտուհիների։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը հաստատեց դումայի որոշած սակագինը մսի համար. ոչխարի մսի փունտը $12^1/_2$, իսկ տաւարինը $10^1/_2$ կոպէկ։ Չը նայած դրան, քաղաքի մսավաճառներից և ոչ մէկի մօտ յիշեալ գներով անկարելի է միս գնել, որովհետև չեն կարող չը վճարել աւելի 1—2 կոպէկ փունտին։

◆ Պետերբուրգից «Т. Л.»-ին հեռագրում են, որ անդրկովկասեան երկաթուղիների կառավարիչ նշանակվել է գ-մ. Րօօպը։

◆ Քութայիսից հեռագրում են, որ հոկտ. 25-ի գիշերը 20 զինված կողոպտիչներ ներս են խուժել «Սվիրի» կայարանը և, յափշտակելով փողերը, սպանել են պահապանին, ծանր վիրաւորել են հերթապահ պաշտօնեային։

◆ Քութայիսի նահանգապետ գ. լ. Սլավօչինսկին «Зак. Рѣчь»-ում տպել է հետևեալ նամակը. «Վերջին ժամանակ հասարակութեան և կովկասեան մամուլի որոշ մասում յամառ լուրեր են պտտվում այն մասին, թէ իբր ես վիրաւորական վերաբերմունք եմ ցոյց տալիս դէպի վրացի ժողովուրդը, որին ես հալածում եմ։ Որպէսզի մէկ անգամ ընդ միշտ վերջ լինի չարամիտ ու յիմար բանսարկութիւններին, հարկաւոր եմ համարում յայտնել. ոչ մի «ատելութիւն» դէպի վրացի ժողովուրդը ես, ի հարկէ, չեմ տածում, ինչպէս նաև բոլորովին հեռու եմ վիրաւորելու կամ նրան հալածելու ցանկութիւնից. ընդհակառակն, սիրելով այդ ժողովուրդը, ես միշտ և ամբողջ սրտից պաշտպանում եմ իմ խնամքին յանձնված Քութայիսի նահանգի ազգաբնակութեան խելացի ցանկութիւնները և աշխատում եմ, իմ ոյժերի չափով, հնարաւոր օգնութիւնը հասցնել ժողովրդական իրական կարիքներին։ Հալածում եմ ես իմ ձեռքի տակ գտնված բոլոր օրինական միջոցներով չարամիտ անձերի այն խմբակը, որ ժողովրդական շահերի պաշտպանութեան պատրուակով՝ շահագործում է ժողովուրդը և ի հաշիւ խաղաղ ու աշխատասէր տարրերի իր մանր հաշիւներն է տեսնում, բայց և բաց վնասելով մի ամբողջ նահանգի տնտեսական բարեկեցութեան, և խախտում է հասարակական կեանքի կանոնաւոր ընթացքը։ Այդ չարիքի դէմ ես, քանի գտնվում եմ իմ պաշտօնում, յիրաւի կը շարունակեմ եռանդուն կռիւ մղել»։

◆ Մօսկվայից հոկտ. 25-ից մեզ գրում են հետևեալը. «Կաթողիկոսական ընտրութեանը մասնակցելու համար Բեսսարաբիայի թեմից Էջմիածին գնալիք պատգամաւորի ընտրութեան համար, որը, ինչպէս յայտնի է, պիտի կայանայ Նոր-Նախիջևանում, մեզանում ևս սեպտ. 11-ին տեղի ունեցաւ Մօսկվայի պատուիրակի ընտրութիւնը, յանձին բժ. Սիմ. Շահ-Նազարեանցի։ Այդ նոյն օրը չը կայացաւ պատուիրակի անձնափոխանորդի ընտրութիւնը, որի համար նշանակվեց յետագայում առանձին օր, այն է՝ ամսիս 16-ի կիրակին։ Սակայն այդ օրը, այսինքն ամսիս 16-ին, կայացած բազմամարդ երկրորդ ժողովում, երկար թէր և դէմ վիճաբանութիւններից յետոյ, որոշվեց բեկված համարել թէ առաջին և թէ երկրորդ ժողովը և առաջնորդից թոյլտւութիւն խնդրել՝ երրորդ ժողով կայացնելու։ Մօսկվայի հոգևոր կառավարութիւնն այդ բուռն ժողովի մասին հարկ եղած տեղեկութիւնները ժամանակին հաղորդել էր Բեսսարաբիա՝ առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոսին, որից ստացվել է հետևեալ հեռագիրը. «Հրամայում եմ գումարել ընդհ. ծխ. ժողով հոկտ. 30-ին և ընտրել ծխ. պատուիրակի անձնափոխանորդ։ Կը ստանաք և գրաւոր կարգադրութիւն»։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արքունական թատրոնում

I

Շաբաթ օր, հոկտեմբերի 29-ին Արքունական թատրոնում կայացած օպերային գալա ներկայացումը գրաւել էր թատրոն այնպիսի մեծ բազմութիւն, որ բոլոր նստարանները բռնված լինելուց յետոյ, շատերը ոտքի էին կանգնած։ Այդ երեկոյ տրվեցին «Сельская честь» Մասկանիի օպերան, Չայկօվսկիի «Իօլանտա» օպերան և ապա բեմականացված ռոմանսներ։ Սանտուցցայի դերը երգող տիկին Ակնէկօն և Իօլանտայի դերն երգող տիկին Շուլգինան իրանց հմայիչ երգով կատարեալ էսթետիքական հաճոյք պատճառեցին հանդիսականներին, ինչպէս և Մօզժուխինը։ Ա.

II

Ն. Ա. Րիմսկի-Կորսակովը պատուաւոր տեղ է գրաւում ռուս երաժշտագէտների թւում։ Ռուս երաժշտասէր հասարակութիւնը սիրում է նրա գրուածքները, որոնց նիւթը առնված է բուն ռուսական կեանքից, իսկ երաժշտութիւնը, ոչ այնքան բարդ, կրում է աւելի շուտ սիմֆօնիայի տենդենց։

«Արքայական հարսնացուն» ևս հարուստ է լիրիքական երաժշտութեամբ։ Պէտք է նկատել, որ Րիմսկի-Կորսակովը, ազդվելով աշխարհահռչակ Լիստից, գրեց յիշեալ օպերան՝ ոյժ տալով աւելի երաժշտութեան արտաքին կողմին, պահպանելով ի հարկէ ռուսական ոգին։ Այդ պատճառով նա լսվում է պարզ, յստակ և սիրով, թէև չէ յարուցանում կրքեր, որովհետև չունի խոր դրամատիզմի դրոշմ։

Հոկտեմբերի 30-ին «Արքայական հարսնացուն» անցաւ աջող, տրվելով 2-րդ անգամ։ Դերակատարները համարեա նոյնն էին. Մօզժուխին, Սօկօլսկի, Շուլգինա, Րօստօվսկայա, որոնք սովորականի նման ներկայացման աջողութեանը նպաստեցին։ Տիկին Զալէևան ստոյգնաբար առաջանում է, ունենալով լաւ խաղի հետ ուժեղ ձայն, որը տեղ-տեղ սակայն անանկ է ծնկում։

Միւս դերակատարները համապատասխան էին անսամբլին։

Ահա մի քանի օր շարունակ օրկեստրը ղեկավարում է Ա. Մարգուլեանը, որ աւելի և աւելի ցոյց է տալիս իր դիրիժօրութեան շնորհքը։ Երևում է, որ պարոնը բնական տաղանդի հետ զուրկ չէ հիմնաւոր ու եռանդով աշխատելու ձգտումից կատարելագործվելով իր դժուարին արհեստում։ Ե.

III

Հ. Յօվսէփի «Վենդամի դիւղը»

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԲԵՆԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ

[illegible]

քում այս կամ այն ճիւղը հերքել և ժխտել՝ նշանակում է շատ թերատ հասկացողութիւն ունենալ գրական խնդիրների մասին։ Եթէ ունենք արժանաւոր վէպ, ինչու չը պիտի ենթադրել, որ նոյն ազգը պիտի շնորհ ունենայ և արժանաւոր քննադատ ծնելու, և դրա հակառակը։ Բայց այլ է հ. Բենիկի հասկացածը. նա գտնում է, որ մենք հայերս լաւ, շնորհալի դասախօս ունենք—և այդ անպայման խնդն է—իսկ քննադատ երբէք, որովհետև դրանք չեն կարող վերաբերվել «ճշմարտութեամբ և վայելչութեամբ»։ Այդ բանն էլ ստիպել է հ. Բենիկին իր դասախօսութիւնը զերծ պահել քննադատութիւնից և վիճաբանութիւնից Բօրսայի դահլիճում։ Եւ բանից դուրս է գալիս, որ ճշմարտութիւնը և վայելչութիւնը Բօրսայի դահլիճում միմիայն վերապահված է եղել Բենիկ վարդապետին։ Հաշտվեցէք, որ դա ճշմարտութիւն է, բայց մի թերատ ճշմարտութիւն։

Մենք ասել ենք, որ հ. Բենիկը իր ուժից վեր գործ է ձեռնարկել, բացատրել հասարակական երևոյթներ՝ առանց հասարակական գիտութիւններից տեղեկութիւններ ունենալու. հէնց սա է, որ վայելչութիւն համարվել կարող չէ։ Նոր հերքումով հ. Բենիկը պէտք է ապացուցէր, որ սօցիալական խնդիրները նրա համար terra incognita չեն, բայց այդ չը նկատեցինք։ Հ. Բենիկը գալիս է ասելու, որ նա պարտաւոր չէ ուրիշի ուզածի պէս ձևել իր դասախօսութիւնը։

Դարձեալ մի նոր սխալ։ Հ. Բենիկը իրաւունք է համարում դասախօսութիւնը իր գիտեցածի նման ձևել, բայց թոյլ չէ տալիս մի ուրիշին էլ քննադատութեան տեսակէտը իր հասկացածի պէս լուսաբանել։ Ի հարկէ, դա իբրև մեղադրանք չեմ բերում, այլ իբրև դիագնօզ հոգեկան դրութեան այն մարդկանց, որոնք սիրում են ազգի բարեկամ միմիայն իրանց համարել։ Հ. Բենիկը մեր ոչ մի թէզին չէ պատասխանել։ Նա լռութեամբ է անցկացրել Բերլինի 61-րդ յօդուածի առիթով մեր ակնարկածը, նաւավարութեան խնդիրը, բնութեան ազդեցութիւնը և խօսում է այնպիսի խնդիրների մասին, որոնք կապ չունեն հարցի հետ։ Այժմ ուրիշ բան չէ մնում, բայց եթէ այդ հերքման կէտերը լուսաբանել։ Հ. Բենիկը ասում է, թէ իբր իր նպատակը եղել է ծանօթացնել հայ վաճառականի անցեալի հետ։ Հ. Բենիկը մոռացել է, որ դասախօսութեան խորագիրն էր՝ «Հայ վաճառականութեան դերը ժողովրդական լուսաւորութեան գործում»։ Իսկ այդ ուրիշ բան է։ Փաստեր և նմուշներ բերելը առանց ներքին անալիզի և հայութեան մէջ վաճառականից դուրս ուրիշ տարր չը տեսնելը՝ դա գիտութեամբ զինված մարդու եզրակացութիւն չէ։ Հ. Բենիկը կարող էր, ի հարկէ, ինձ պաշարից զուրկ համարել, բայց այդ չէր խանգարում հերքել իմ շօշափած թէզերը։

Նա ինձ սրա դէմ ասում է՝ հերքեցէք, որ վաճառականը չէ հիմնել ճեմարանը և այլն։ Ձեմ, չեմ հերքում, որ վաճառականը շատ անգամ փող չէ խնայել ինտելիգենտի մտաւորը գնել, դասախօսութիւններին վարձ տալ, բայց ի՛նչպիսի միտք է գնել և ինչպիսի՝ գիրք տպել. սա է խնդիրը։

Լազարեան ճեմարանը և վեհարանի նորոգութիւնը և շինութիւնը չէ, որ միմիայն կրթական ֆակտօրի դեր է կատարել կամ կատարում։ Մեր բոլոր լաւագոյն գրողները՝ Աբովեան, Նազարեան, Նալբանդեան, Արծրունի և այլն՝ դուրս են եկել օտար համալսարաններից. ռուսական համալսարանները, դպրոցները և վերջապէս ռուս միտքը, գրականութիւնը աւելի մեծ և վճռական դեր են խաղացել մեր կեանքի մէջ։ Նոյն իսկ հ. Բենիկի շեշտած ճեմարանի ղեկավարները, ուսուցիչները հրաւիրվում են համալսարաններից։ Հերքեցէք։ Եւ այդ բոլորը մոռանալ՝ շատ նեղ ճշմարտութեան կողմնակից լինել է նշանակում։ Հ. Բենիկին շփոթեցրել է միմիայն բիրտ նիւթականը. չենք զարմանում։ Այդ է պատճառը, որ նա չէ տեսնում, որ այդ հիմնարկութիւններում ո՛վ է բերում մտաւոր կապիտալը. բերում է հայ փաստաբանը, հայ բժիշկը, հայ ուսուցիչը. իսկ դրանք բուն ժողովրդից են, նրա առողջ տարրի ներկայացուցիչներից, որոնցից հայ ուսուցիչը, այդ անխօս կուլտուրա տարածողը, սոված, կենտրոնից, մտաւոր և ընտանեկան երջանկութիւնից զրկված՝ շատ անգամ իր ռոճիկն անգամ չէ ստացել։ Եւ ո՞վ է եղել նրա ռոճիկ չը տուողը, թող հ. Բենիկը ասէ։ Ի հարկէ, եթէ Բենիկը այդքան նշանակութիւն չը տար փողին, նա թիւրիմացութեան մէջ չէր ընկնի։

Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը միջազգային յարաբերութիւնների արդիւնք է. այստեղ հայ վաճառականի դերը ոչ մի նշանակութիւն չունի։ Պարզենք։ Լեհացիք հայերից աւելի զօրեղ կուլտուրայի տէր են, բայց նրանց խնդիրը միջազգային հարց չէ դառնում. ահա ձեզ Բելուջիստանը՝ մի ոչ զօրեղ վայր, բայց անկախ Տերրիտօրիայի տէր է։ Բայց վարդապետը այդպիսի լուսաբանութիւնները կօսմօպօլիտութեան է վերագրում։ Ինչ անես, երբ չես կարողանում հերքել։

Մաքի և բարքերի զարգացման մասին իմ ասածները նորից պնդում եմ, որ հ. Բենիկը ասել է այն, ինչ որ ես բերել եմ իմ քննադատութեան մէջ։ Դասախօսութեան բոլոր պաֆօսը, հայ վաճառականի և հայկական հին սովորութիւնների դրուատը այդ էր ասում։ Վարդապետը այնքան տարված էր իր նիւթով, որ չէ էլ նկատել, որ այդ ասել է։

Աղաւաղել բառի իմաստը ես այլ կերպ եմ հասկանում։ Աղաւաղում են այն դէպքում, երբ կան տպված մտքեր, որ ընթերցողը տեսնէ, թէ ով է մեզնից աղաւաղում, իսկ դասախօսութիւնն այդ հնարը չէ տալիս, ուրեմն դարձեալ թիւրիմացութիւն։

Մի բան գոնէ հ. Բենիկը ընդունում է, ասելով՝ եթէ վաճառականը այժմ ընկնում է, պատճառն այն է, որ անկումը ընդհանուր է հայ ազգի մէջ։

Ես ստիպված եմ դարձեալ sic դնել, որովհետև այդ այդպէս է ասված։ Այդ միակ պատասխանն է, որ իբրև թէ հ. Բենիկը հերքում է իմ ասածը։ Անկումը կամ առաջադիմութիւնը մեծ կապ ունի պետական կարգերի և տերրիտօրիայի զարգացման հետ։ Եւ նախատեսելով հ. Բենիկի այդպիսի մի ենթադրութիւնը, զուգահեռաբար բերել էի ոչ թէ անգլիացի բուրժուային, այլ ռուս կապիտալիստին, ցոյց տալու, թէ նոյն պայմանների, նոյն անկման դրութեան մէջ երկու ազգերի ներկայացուցիչները ինչ են։ Բայց հ. Բենիկը այդ չէ անում և ազգայնական քղամիտով ուզում է ծածկել իր սխալը։

Գալով հ. Բենիկի «փայտէ ձիերին», «ճշմարտութեանս վրա կասկած գցելուն», կուսակցական նեղսամտութեան վերագրելուն, թողնում եմ անպատասխան՝ իբրև վայելչութեան տոնից դուրս մի ակնարկ։

Մի բացատրութիւն ևս։

Հ. Բենիկը ասում է, որ նա օպպօզիցիային է միշտ պատկանել։ Եթէ վարդապետը բողոքել է բռնութեան դէմ, դա դեռ օպպօզիցիա չէ նշանակում։ Նախ պէտք է վարդապետը պարզէր, թէ ինչ բռնութեան դէմ է նա բողոքել, որպէսզի ըստ այնմ որակվի և օպպօզիցիա բառը։ Իսկ այդ բանը նա մի անգամից ժխտել է, երբ ասել է՝ եկեղեցական է։ Եկեղեցական և օպպօզիցիա միմեանց ժխտող հասկացողութիւններ են հասարակական խնդիրների մէջ, և բողոքել էջմիածնի կարգերի դէմ՝ դեռ չէ նշանակում օպպօզիցիայի պատկանող լինել։

Այսքանը բաւական եմ համարում հ. Բենիկի հետ ունեցածս բանակռւի առիթով։

Ց. Սօլօվեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Աջակողմեանները, նացիօնալիստները և հօկտեմբերեանները հիացած են Կօկօվցէվի ճառից։ Ձախակողմեանները խլիւգիաները ցրված են համարում։ Կադէտները գտնում են, որ Կօկօվցէվը համը տարաւ և նացիօնալիստներին ստօլիպինեան շատ պարտամուրհակներ տուեց։

✦ Լվօվից հեռագրում են, որ փոխարքայ Պոտօցկիին սպանող Սիչինսկիի փախուստը կազմակերպել էին ռուսինները, որոնք այդ նպատակով ժողովել էին 100,000 ռուբլի։

✦ Անգլիան և Ամերիկան Խանկօուլում համալսարան են բանում չինացիների համար։

✦ Եապօնական մի մեծ գինանոց պարտաւորվել է մի ամսվայ մէջ Մանջուրիա ուղարկել 3.360,000 փամփուշտ, 300,000 հրազէն և 3000 սուր։ Մի ուրիշ ֆիրմա ուղարկել է 10,000 մաուզեր և 2 միլիօն փամփուշտ։

✦ Տեանցզինը ընկաւ յեղափոխականների ձեռքը։ Պալատականները փախան Մօնղօլիա։ Տեղական զօրաբանակը յայտարարեց հասարակապետութիւն։

✦ Կանտօնում յայտարարվեց հանրապետութիւն։

✦ Պետերբուրգում հեռագիր ստացվեց, որ չին-յեղափոխականները գրաւել են Տեանցզինը և Չիֆուն։ Նրանց կողմն են անցել Նանկինի զօրքերը։

✦ Պէկինից հեռագրում են, որ կառավարութեան դրութիւնը անյուսալի է։ Թռուցիկների մէջ յայտարարված է, թէ Պէկինը կը գրավի Նոյեմբերի 1-ին։ Միջոցներ են ձեռք առնված կալանաւորելու պետական խնամակալին։ Քաղաքը գտնվում է կոտորածի արհաւիրքի վտանգի մէջ։

✦ Պէկինից Պարիզ հեռագրում են, որ կայսրուհին և բօգդիխանը փախան։ Ընդհանուր սարսափ է։ Քաղաքը դատարկվում է։ Ինչայը հրաժարական տուեց։

✦ Իտալական նաւատորմը արդէն Եգէյեան ծովումն է։

✦ Մուկդէնի զօրքերի մէջ անկարգութիւններ սկսվեցին։ Սպասվում է ապստամբութիւն։

✦ Ֆիլիպեան կղզիներում երկու ամերիկական գնդեր հրաման ստացան մեկնել Չինաստան։

✦ Շանխայը յայտարարվեց յեղափոխական կառավարութեան կենտրոնատեղի։

✦ Եօկօհամայում լուր ստացվեց, թէ մանկահասակ գինուորական կայսրին յափշտակել են։

✦ Պարիզից, Բերլինից, Լօնդօնից հեռագրում են, որ հաստատ տեղեկութիւն կայ, թէ Եապօնիան և Ռուսաստանը վճռել են գրաւել Մանջուրիան, որի հարաւային մասը բաժին է ընկնելու առաջինին, իսկ հիւսիսայինը երկրորդին։ Անգլիան և Գերմանիան հաշտ աչքով չեն նայում այդ վճռին. մանաւանդ Ամերիկան, որ իցէ թէ ակտիվ կերպով ապարէզ ելնէ ընդդէմ Եապօնիայի։

✦ Ամբողջ Մանջուրիայում խոր արմատ է ձգել յեղափոխութիւնը։ Ազգաբնակութիւնը զինվում է։

✦ Չին յեղափոխական ազգային ժողովը պրեմիեր է ընտրել Իւանշիկային։

✦ Եւրօպան այժմ անխուսափելիօրէն միջամտելու է չինական դէպքերին։

✦ Պետերբուրգի թիւրքաց դեսպանատունը հերքում է այն տեղեկութիւնը, թէ Թիւրքիան զօրքեր է կենտրօնացնում Կովկասի սահմանի վրա։

✦ Չինական կառավարական զօրքերի շարքում յեղափոխականների դէմ կռւում են շատ գերմանացիներ։

✦ Նանկինը յեղափոխականների իշխանութեան ներքոյ է։

✦ Իփէկի գաւառում սպանվեցին երիտասարդ-թիւրքերի կօմիտէտի անդամներից չորսը։ Երիտասարդ-թիւրքերի դէմ սկսված հալածանքը առհասարակ սպառնական կերպարանք է ստացել։

✦ Պարիզում խօսում են, որ բոլոր մեծ պետութիւնները միահամուռ կերպով նոր յայտագիր են ներկայացնելու Բ. Դրան՝ առաջարկելով հաշտութիւն կնքել Իտալիայի հետ։

✦ Թիւրքիան նոր պատրաստութիւններ է տեսնում իտալացիների հետ պատերազմը շարունակելու համար։ Հէնց որ իտալական նաւատորմը որևէ ակտիվ գործ սկսէ Եգէյեան ծովում, Բ. Դուռը անմիջապէս աքսորելու է ներկայումս Թիւրքիայում գտնվող 4000 իտալացիներին։

✦ Հաղորդում են, որ իտալական կառավարութիւնը հրաման է ուղարկել ծովակալ Օբրիին պատերազմական գործողութիւններ սկսելու Արշիպելագոսում։

✦ Հէնց որ Իտալիան ռմբակոծութիւն սկսէ Սալօնիկում, Զմիւռնիայում և Բէյրութում, եւրօպական պետութիւնները միասին դիպլօմատիական քայլեր են անելու Հռոմում։

✦ Իտալիան մեծ պետութիւններին տեղեկացրեց, որ գրաւելու է Միտիլէնան և հարևան կղզիները։

✦ Սամադ-խանը բանակցութիւններ է սկսել Թաւրիզի անջումանի հետ։ Սպասվում է հաշտութիւն։

✦ Թէհրանում թռուցիկներ են տարածված պետական խնամակալի դէմ, որի կրկնակի հրաժարականը մէջլիսը չընդունեց։

✦ Թէհրանում ժողովրդի մէջ յամառ կերպով խօսում են Հիւսիսային Պարսկաստանի գրաւվելու մասին։

✦ Սպասվում է, որ Ռուսաստանը գրաւէ Կասպիական ծովին կից պարսկական նահանգները։

✦ Պարսից արտաքին գործերի մինիստրը հրաժարական տուեց։

✦ Պետերբուրգից հերքում են Վիեննայից բղխող այն անհեթեթ լուրերը, թէ իբր Ռուսաստանը զօրաժողով է սկսել Բալկանեան թերակղզու մօտաւոր հնարաւոր բարդութիւնների վտանգի ազդեցութեան տակ։

✦ Ժօրէսը պարլամենտին հարց է ուղղելու, թէ ճիշդ են արդեօք այն շշուկները, որ ֆրանս-գերմանական համաձայնութեան մէջ կան մի քանի գաղտնի կէտեր, որոնք և հրատարակութեան չարժանացան։

✦ Հոկտ. 25-ին Պետերբուրգում կատարվեցին բազմաթիւ խուզարկութիւններ և ձերբակալութիւններ բանւորների շրջանում։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

29 հոկտեմբերի

ՀԷԼՍԻՆԳՖՕՐՍ։ Շվէդական աէրօկլուբի խորհրդով՝ Մալինսկին Ստօկհօլմից Աբօ թռչելը յետաձգեց գարնան։

ԼՎՕՎ։ «Պօրաննա» լրագիրը հաղորդում է, որ Սիչինսկին գտնվում է արտասահմանում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ռուսաստանի և Բօլգարիայի լիազօրները ստորագրեցին հիւպատոսական դատական և յանցաւորներին փոխադարձաբար յանձնելու պայմանագրեր։

ԿԻԼ։ Թագաւորական զոյգի ներկայութեամբ ծով մտցրին դրէդնօուտ «Կայզերինը»։

ՍԵՐԱԵՎՕ։ Միջադէպ եղաւ այն պատճառով, որ մահմեդականները պահանջում են փողոցների անունները գրել արաբերէն։

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ։ Երեկոյեան ժամը 6-ին ինգուշների մի աւազակախումբ կողոպտեց Տէր-Յովհաննիսեանի խանութը, սպանեց դռնապանին և վիրաւորեց քաղաքապահ ոստիկանին։

30 հոկտեմբերի

ՋՈՒԳԴԻԴԻ։ Առաւօտեան ժամը 4-ին զգացվեց թեթև երկրաշարժ։

ՎԵՐՆԻ։ Առաւօտեան ժամը 8 և 15 րոպէին զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Վախճանվեց յայտնի լարինգոլոգ Ֆրէնկէլը։

ՍՏԱՆԻՍԼԱՎՕՎ։ Ոստիկանութիւնը կարծում է, որ Սիչինսկին փախել է Ունգարիա։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս եւ վեներական հիւանդութիւնների։
Ընդունում է հիւանդներին՝
Առաւօտեան ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։
Կուկիա, Սեմեոնովսկայա փողոց, № 16.
Տելեֆօն № 40.
(Ե.Ռւ.Կ.) 220. 100—93

ԲԺԻՇԿ
Ց. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ
(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ (Մասնագիտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)
Ընդունե- (առաւօտեան ժ. 12—1-ը։
լութիւնը (երեկոյեան ժ. 4—6-ը։
Բէբուտօվսկայա, № 66.
(Ա.Օ.) 1035. 100—5

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathien-ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11.
(երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.
(Ա. Օ.) 669. 100—58

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս (606), միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։
Ընդունե- ($12^{1}/_{2}$—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ առ. ժ. 9—10-ը։
Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի)։ Տելեֆօն № 1175.
(Ե. Հ.Կ.) 888. 100—23

ԲԺՇԿՆ. ՖԷԼԴՇԷՐ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Սրսկումն, լուացումն, մասսաժ, էլեկտրականութիւն, մարմնամարզութիւն։ Հիմնաւոր բժշկութիւն սուր և խրօնիքական տրիպէրի, սեռական թուլութեան, անկարողութեան և սերմնահոսութեան—ցոյց է տալիս հմուտ մասնագէտ բժիշկների։ Օտարերկրեայ հիւանդներին տալիս է խորհուրդներ և բժիշկների հասցէներ։ Կարելի է ստանալ իմ կազմած «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարանը», գինը 50 կոպ., ճանապարհածախս՝ 15 կ.։ Հասցէս. Тифлисъ, Семеновская ул., № 9. Ընդունելութիւնը 3—5 ժամը երեկոյեան։
(Ե.Հ.Կ.) 892. 50—21

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
Մ. ՉՄՇԿԵԱՆԻ
1912 Թ.
ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ
Վաճառվում են Կովկասի քաղաքների նշանաւոր գրավաճառանոցներում և թղթեղէնի յայտնի խանութներում։ Մեծ քանակութեամբ ցանկացողները, ժամանակին ստանալու համար, թող վաղօրօք ուղարկեն իրանց պատուէրները։ Վերադիր վճարով ոչ ոքի չեն ուղարկվում։
Հասցէն՝ Թիֆլիս, Գարայեվսկի № 5.
МАКАРУ ЧИМИШКЯНУ—Մ. ՉՄՇԿԵԱՆ
(Կ.Ե.) 1036. 10—2

ՎԱԽՎՈՒՄ Է
Մ Ե Ղ Ր
Ս. Մխիթարեանի մեղուանոցից
Ֆունտը՝ 25 կ.։ Մի քանի պուդ գնողներին՝ զիջում։
Սլեպցօվսկի պերէուլոկ, № 5. (Օլգինսկայա փողոցի մօտ)։
(Ե.Հ.Կ.) 1011. 12—7

ՊԱՐԻԶԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայումս Ֆրանսիայում մօդա է ընդհանուրի համար կրել միայն «Ռօնէր» ժամաց. կապոյտ պողպատից (և ոչ սև), փասոնը վերջին ձևի՝ բոլորովին տափակ, արծաթ բուրլանոցի հաստութեամբ, ֆանտաստ. ցիֆերբլատով, լարումը բէմօնտուար 40 ժամը մի անգամ, ընթացքը 15 քարի վրա, Անկերի արտաքին գեղեցիկ ճօճանակով, սիրուն շէնքի (տես նկար)։ Միւս բոլոր ժամացոյցները դիմացկուն չեն այն պատճառով, որ, որքան թէկուզ մաքուր պահվին, փոշին՝ այնուամենայնիւ եռևի կափարիչների արանքից հասնում է մեխանիզմին և կանգնեցնում ժամաց. ընթացքը։ Մենք սահմանել ենք ներկայացուցչ. նոր կատարելագործված «Ռօնէր» զրպանի ժամացոյցի համար, արտօնագրված Շվէյցարիայում № 51308 (մինչև այժմ չը տեսնված), որը այն առաւելութիւնն ունի ուրիշ ժամացոյցների նկատմամբ, որ մեխանիզմը միշտ խնամքով ծածկված է, քանի որ եռևի կողմից բացվող կափարիչներ չունի. իսկ ընթացքը նկատելի է ցիֆերբլատի վրա, այնպէս որ մեխանիզմին փոշի ոչ մի դէպքում չի հասնի։ Այդ պատճառով խորհուրդ եմ տալիս ամենքին ձեռք բերել այդ գործնական և ուղիղ ժամացոյցը, որի գինն է՝ շնորհիւ պայմանագրված մեծ քանակի՝ միայն 3 ր. 75 կ., 2 հատը՝ 7 ր., 4 հատը՝ 13 ր. 50 կ.։ Ֆիրմայի ապրանքը տարածելու նպատակով ուղարկվում է ամեն մի ժամացոյցի հետ ձրի պարիզեան գեղեցիկ և մօդային երկփեղկ շղթայ իսկական ամերիկական շը սևացող նոր ոսկուց, բրելօկով և զամշէ քսակով ժամացոյցի համար։ Առանց ռիսկի, եթէ ապրանքը չը հաւանէք, փողը յետ ենք վերադարձնում։ Ժամաց. ուղարկվում է մինչև րօպէն ստուգված՝ 6 տարիայ երաշխաւորութեամբ, վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի։ Ճանապարհածախս և մաքս 40 կ. (Սիբիր 75 կ.)։ Հասցէն կարող էք կտրել, կպցնել նամակի վրա և ուղարկել՝

БЕРЛИНЪ BERLIN	91	I. Strumfeld Kloster str. 42.

Պատուէրները կարելի է գրել ամեն լեզուով՝ փակ նամակին կպցնել 10 կ. մարկա, իսկ բաց նամակին՝ 4 կ.-ոց։
(Б. 59939) 873. 7—4

Մօտ օրերում լոյս կը տեսնի, որի առիթով եւ
ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
„ՀԱՅ ԱՆՑԵԱԼԸ"
անունով մեծադիր բարէլիեֆի ընդօրինակութիւններ (копія), որի օրիգինալը քանդակված է մարմարիոնի վրա 12 տարիայ ընթացքում և գնահատվում է հազարներ։

Բարելիեֆը, որի երկարութիւնն է 18 վերշ., լայնութ. 13 վ., իսկ հաստութիւնը՝ $^{1}/_{2}$ վ., ներկայացնում է 15 հայ թագաւորների և 5 եկեղեցիների բիւստերը և ս. Էջմիածինը։

Ընդօրինակութիւնները ձուլվելու են ամենաազնիւ տեսակի ալեբաստրից (ГИПСЪ), որով հնարաւոր կը լինի վերարտադրելու օրիգինալի նրբութիւնները իր բոլոր մանրամասնութիւններով։

Այս գործը ամեն մի հայ ընտանիքի առաջնակարգ զարդը կը լինի, որ իր տեսակի մէջ նորութիւն է ոչ միայն մեզանում, այլ և Ռուսաստանում և արտասահմանում։

Բաժանորդագինն է 10 ր., որից 5 ր. բաժանորդագրվելիս, իսկ մնացածը՝ բարելիեֆը ստանալուց։ 10 օրինակ միանգամից պահանջողին 1 օր. ուղարկվում է ձրի։ Ճանապարհի և այլ ծախքերը մեր վրա են։ Բաժանորդագրվել կարելի է միմիայն հեղինակի մօտ հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Карусельный спускъ № 1, Ваагну Степановичу Демирчоглянцу.
(Ե. Ու.) 986. 10—7

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.